

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Η ανάπτυξη της Υποσαχάριας Αφρικής ως νέου δρώντα στην παγκόσμια οικονομία

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Σοφία Ρέτζου

Τριμελής επιτροπή:
(Επίκουρος Καθηγητής) (Σ.) Πετρόπουλος (Επιβλέπων)
(Επίκουρος Καθηγητής) (Ε.) Φακιολάς
(Αναπληρωτής Καθηγητής) (Ν. - Σ.) Κουτσούκης

Οκτώβριος

Κόρινθος, 2020

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL
RELATIONS

Master of Arts in
“Global Risks and Analytics”

The emerge of Sub-Saharan Africa as a new player in the global economy

Master's Dissertation

Sofia **Retzou**

Supervisors:
(Assistant Professor) (S.) Petropoulos
(Assistant Professor) (E.) Fakiolas
(Associate Professor) (N. - S.) Koutsoukis

October

Corinth, 2020

Φύλλο αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «*Η ανάδυση της Αφρικής ως νέου δρώντα στην παγκόσμια οικονομία*» της Σοφίας **Ρέτζου** αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την / /2020 με γενική επίδοση:

- Καλώς
- Λίαν Καλώς
- Άριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής:

1. (Επίκουρος Καθηγητής) (Σ.) Πετρόπουλος
2. (Επίκουρος Καθηγητής) (Ε.) Φακιολάς
3. (Αναπληρωτής Καθηγητής) (Ν. – Σ.) Κουτσούκης

Abstract

The Sub-Saharan Africa through the last three decades has experienced a financial growth and a significant progress, based on democratization and the end of civil wars, paving the way for major reforms and higher rates of growth. A number of endogenous and exogenous factors have played an important role in this transition, with China's increased presence on the continent being one of the greatest, offering multiple benefits. The presence though of other international actors, such as U.S, the E.U and other emerging powers such as Brazil and India, has also been significantly important and useful. On its inside, the continent's natural wealth, its young population, the new scientists' and leaders' generation, as well as the establishment of the African Continental Free Trade Area, have also contributed remarkably to the development and the international interest's attraction. On the other hand, Sub-Saharan Africa has still to deal with a lot of important issues such as poverty, hunger and lack of education, which can jeopardize and interfere the desired development. Finally unemployment, terrorism, illicit trade, cybercrime and abrupt changes in energy prices, are some contemporary problems that the countries have to face simultaneously. The existing dangers and threats may be a lot and so remain in the future, accompanied sometimes with the growth. However, equally numerous and powerful, are the opportunities and strengths of Sub-Saharan Africa and by making the most out of them, making the appropriate and demanding reforms and focus on the goal of growth and expansion, Sub-Saharan Africa, can really become a new player in the global economy.

Περίληψη

Οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, τις τρεις περίπου τελευταίες δεκαετίες έχουν σημειώσει αξιοσημείωτη πρόοδο και ανάπτυξη η οποία στηρίχτηκε σε ένα κύμα εκδημοκρατισμού και τη λήξη των αιματηρών εμφύλιων συγκρούσεων, όπου άνοιξαν τον δρόμο για σημαντικές μεταρρυθμίσεις και υψηλότερους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης. Μια σειρά ενδογενών και εξωγενών παραγόντων έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στη μετάβαση αυτή, με την αυξημένη παρουσία της Κίνας στην ήπειρο, να είναι ένας από τους ισχυρότερους, με πολλαπλά οφέλη. Εξίσου σημαντική υπήρξε όμως και η παρουσία άλλων διεθνών δρώντων, όπως οι ΗΠΑ, η Ε.Ε και άλλες αναδυόμενες δυνάμεις, όπως η Βραζιλία και η Ινδία. Σε εσωτερικό επίπεδο, ο φυσικός πλούτος της ηπείρου, ο νεανικός πληθυσμός της, η νέα γενιά επιστημόνων και ηγετών, όπως και η σύσταση του African Continental Free Trade Area, συνέβαλαν επίσης ουσιωδώς στην ανάπτυξη και την προσέλκυση του διεθνούς ενδιαφέροντος. Από την άλλη πλευρά, η υποσαχάρια Αφρική έχει ακόμα να διευθετήσει και να καταπολεμήσει σημαντικά προβλήματα, όπως η φτώχεια, η πείνα και η ελλιπής παιδεία όπου συνεχίζουν να ταλανίζουν ορισμένες περιοχές, θέτοντας σε κίνδυνο την επιθυμητή ανάπτυξη. Τέλος, οι χώρες έχουν ταυτόχρονα να αντιμετωπίσουν σύγχρονους κινδύνους, όπου απειλούν την οικονομική πρόοδο και την ασφάλεια, όπως η ανεργία, η τρομοκρατία, το παράνομο εμπόριο, το έγκλημα στον κυβερνοχώρο και τις απότομες μεταβολές στις τιμές των πηγών ενέργειας. Οι υπάρχοντες κίνδυνοι, λοιπόν, και οι απειλές, είναι και ίσως παραμείνουν πολλοί. Εξίσου πολλές και ισχυρές, όμως, είναι και οι ευκαιρίες και η δυναμική της υποσαχάριας Αφρικής, όπου με τη μέγιστη αξιοποίησή τους, τις κατάλληλες μεταρρυθμίσεις και προσήλωση στον στόχο της ανάπτυξης και της επέκτασης, μπορεί να αποτελέσει έναν νέο δρώντα της παγκόσμιας οικονομίας.

Περιεχόμενα

Abstract	i
Περίληψη	ii
Περιεχόμενα.....	iii
Κατάλογος γραφημάτων	v
Κατάλογος εικόνων	v
Κατάλογος πινάκων	v
1. Εισαγωγή	1
2. Η άνοδος της Αφρικής.....	2
3. Ενδογενείς παράγοντες ανάπτυξης	6
3.1 Νεότητα	6
3.2 Φυσικός πλούτος.....	7
3.3 African Continental Free Trade Area	9
4. Εξωγενείς παράγοντες ανάπτυξης	13
4.1 Σχέσεις Αφρικής - Κίνας	13
4.2 Αφρική - Ευρώπη.....	15
4.3 Ευρύτερο ενδιαφέρον από διεθνείς δρώντες	17
4.3.1 Αφρική - ΗΠΑ	17
4.3.2 Αφρική - Ρωσία	17
4.3.3 Αφρική - Ινδία	18
4.3.4 Αφρική - Βραζιλία	18
4.3.5 BRICS	18
5. Άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ).....	19
6. SWOT Analysis & Risk Matrix.....	22
6.1 SWOT Analysis	22
6.1.1 Strengths	23
6.1.2 Weaknesses	24
6.1.3 Opportunities	26
6.1.4 Threats	28
6.2 Μήτρα κινδύνων (MATRIX).....	29
6.2.1 Unemployment – Ανεργία.....	31
6.2.2 Illicit trade – Παράνομο εμπόριο	31
6.2.3 Energy price shock – Απότομες μεταβολές στις τιμές των πηγών ενέργειας.....	32
7. Συμπεράσματα	32

Κατάλογος πηγών1

Κατάλογος γραφημάτων

Γράφημα 1. Αύξηση του ΑΕΠ/ Ποσοστιαία ετήσια μεταβολή παγκοσμίως	2
Γράφημα 2. Αύξηση του ΑΕΠ/ Ποσοστιαία ετήσια μεταβολή στη Υποσαχάρια Αφρική	3
Γράφημα 3. Μέσος δυνητικός αντίκτυπος των εμπορικών μέτρων στο ΑΕΠ των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής	4
Γράφημα 4. Οι χώρες με τον νεότερο ηλικιακά πληθυσμό στο κόσμο/ ηλικιακός μέσος όρος	6
Γράφημα 5. Η Αφρική είναι το δεύτερο ταχύτερα αναπτυσσόμενο τουριστικά μέρος στον κόσμο	9
Γράφημα 6. Καθαρές εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων στην Υποσαχάρια Αφρική	19

Κατάλογος εικόνων

Εικόνα 1. Το βαρόμετρο των χωρών που έχουν υπογράψει το AfCFTA.....	9
Εικόνα 2. Οι 20 σημαντικότερες χώρες για Άμεσες Ξένες Επενδύσεις	20

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1. Κορυφαίες Αφρικανικές χώρες για Τουρισμό	9
Πίνακας 2. Οι σημαντικότεροι οικονομικοί κίνδυνοι σε παγκόσμιο επίπεδο για το 2020	29

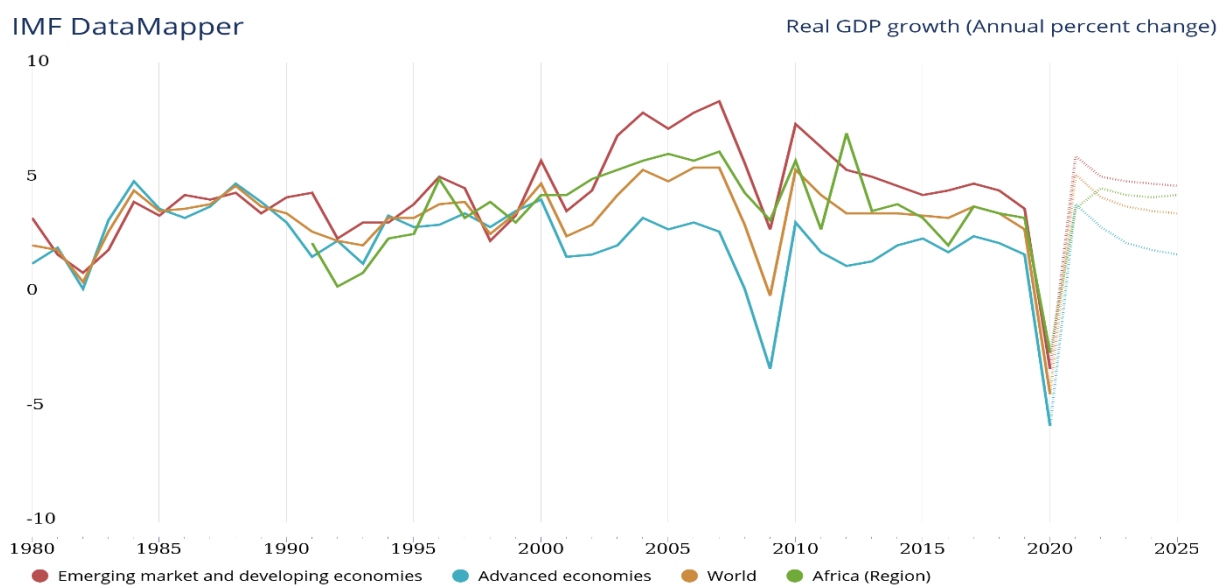
1. Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία στοχεύει στο να μελετήσει τους παράγοντες όπου βοήθησαν και συντέλεσαν ουσιωδώς στην άνοδο και την οικονομική ανάκαμψη της υποσαχάριας Αφρικής, έτσι ώστε να θεωρείται σήμερα σύμφωνα με πολλούς ερευνητές ένας νέος δρών της παγκόσμιας οικονομίας. Ταυτόχρονα εξετάζονται τα σημαντικότερα εμπόδια, προβλήματα και προκλήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν οι χώρες, όπου μπορούν να απειλήσουν την ανάπτυξη τους και τους μελλοντικούς τους στόχους και τελικά να τους στερήσουν αυτόν τον νέο ισχυρότερο ρόλο που διεκδικούν στην παγκόσμια οικονομία. Μέσα από μια σύντομη αναδρομή στην σύγχρονη ιστορία της ηπείρου, θα καταγραφούν οι ισχυρότεροι λόγοι από το εσωτερικό, αλλά και το εξωτερικό περιβάλλον, όπου προώθησαν την ανάπτυξη, βοήθησαν τις χώρες να απαγκιστρωθούν σε μεγάλο βαθμό από το εξαιρετικά δύσκολο παρελθόν τους, άνοιξαν νέους δρόμους και επέφεραν την οικονομική αλλαγή. Το μεθοδολογικό πλαίσιο για τη διερεύνηση των εν λόγω παραγόντων θα είναι η βιβλιογραφική ανασκόπηση και η αξιοποίηση του διαθέσιμου επιστημονικού υλικού όπου πραγματεύεται το προς συζήτηση θέμα. Στην πορεία μέσω του εργαλείου SWOT Analysis, θα καταγραφούν τα ισχυρότερα χαρακτηριστικά, πλεονεκτήματα και ευκαιρίες όπου διαθέτει η υποσαχάρια Αφρική για να αποτελέσει πραγματικά έναν διεθνή οικονομικό δρών, όπως και οι κυριότερες αδυναμίες και απειλές που διατρέχουν και δυσχεραίνουν ή και εμποδίζουν την οικονομική και ευρύτερη ανάπτυξη. Μετέπειτα, ακολουθεί μια Μήτρα Κινδύνων, όπου παρουσιάζονται και κατατάσσονται οι ισχυρότεροι οικονομικοί κίνδυνοι σε παγκόσμιο επίπεδο, προσαρμοσμένοι στα δεδομένα της Αφρικής και η ανάλυση των τριών, ισχυρότερων εξ' αυτών. Τέλος γίνεται μια συζήτηση και εξαγωγή συμπερασμάτων σύμφωνα με τα ευρήματα της εργασίας και την προοπτική να αποτελέσει η υποσαχάρια Αφρική έναν δρών της σύγχρονης παγκόσμιας οικονομίας.

*Σημειώνεται πως η εργασία αφορά και εστιάζει στην Υποσαχάρια Αφρική, και όλα τα στοιχεία αφορούν σε αυτή. Όπου γίνεται αναφορά στην «Αφρική», εννοείται για τις ανάγκες της εργασίας η υποσαχάρια Αφρική.

2. Η άνοδος της Αφρικής

Η Αφρική από τη δεκαετία του 1990, μέσα από μια σειρά ενδογενών και εξωγενών παραγόντων, κατάφερε μέσα σε ένα δυσμενές πλαίσιο και ιδιαίτερα δύσκολο παρελθόν, τον πόλεμο, την πείνα, τη φτώχεια και τα χρέη, να ανακάμψει και να προμηνύει ένα καλύτερο μέλλον. Τα προγνωστικά που αφορούν στην πορεία της ωστόσο, ήταν ανέκαθεν διχασμένα ανάμεσα στην αισιόδοξη και την απαισιόδοξη πλευρά, με αδιαμφισβήτητες σημαντικές αλλαγές, να βρίσκονται παράλληλα σε εξέλιξη (Collier, 2008). Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, το κύμα εκδημοκρατισμού που άρχισε να απλώνεται σε συνδυασμό με μια σειρά σημαντικών μεταρρυθμίσεων που αφορούσαν στο εθνικό, αλλά και περιφερειακό επίπεδο, όπως η μεγίστη σημασία, λήξη των εμφύλιων συγκρούσεων και οι ταχύτεροι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης, προσέελκυσαν το διεθνές ενδιαφέρον και αναβάθμισαν την Αφρική και τη στρατηγική της σημασία (Chouliaras et al., 2015). Με τις προκλήσεις να παραμένουν, ο έντονος οικονομικός μετασχηματισμός στην υποσαχάρια Αφρική, είναι εμφανής από τις αρχές του 2000, με κυριότερους άξονες τις σημαντικές εσωτερικές και εξωτερικές επενδύσεις, τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις, την εκσυγχρονισμένη διακυβέρνηση, την γεωργική ανάπτυξη καθώς και τις παγκοσμίως υψηλές τιμές εμπορευμάτων της περιόδου (Jayne et al., 2018).

Γράφημα 1. Αύξηση του ΑΕΠ/ Ποσοστιαία ετήσια μεταβολή παγκοσμίως (1980-2020) (IMF, 2020)

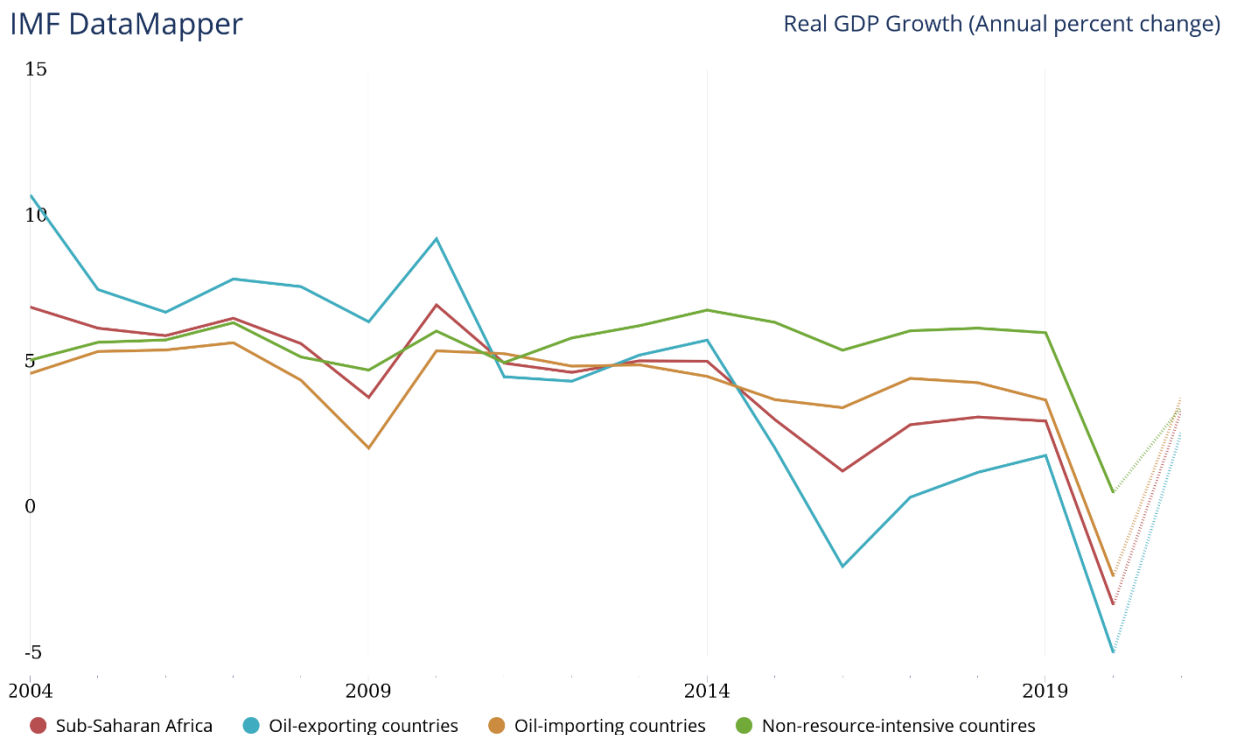
Μεγάλο μέρος της ανάπτυξης φαίνεται επίσης να οφείλεται στη μείωση του ποσοστού του εργατικού δυναμικού που ασχολείται με τον αγροτικό τομέα. Η μείωση αυτή ήταν ταχύτερη στις χώρες όπου το ποσοστό των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα ήταν μεγάλο και όπου η αύξηση των τιμών βασικών προϊόντων, συνοδεύτηκε από βελτιωμένη διακυβέρνηση (McMillan & Harttgen, 2014).

Παρότι η Αφρική ανέκαθεν ήταν συνδεδεμένη με την φτώχεια, τον πόλεμο, την πείνα, τις αρρώστιες, τις τελευταίες δεκαετίες η αντίληψη αυτή αλλάζει και η ήπειρος αποτελεί πλέον έναν πολύ ελκυστικό τόπο για επενδύσεις. Μεγάλες και ισχυρές εταιρείες που έκαναν το πρώτο βήμα, απολαμβάνουν τώρα

κέρδη και οφέλη πολύ μεγαλύτερα από αντίστοιχες επενδύσεις τους σε οποιοδήποτε άλλο μέρος του κόσμου. Αυτό αυτομάτως καθιστά την Αφρική έναν ιδιαίτερα ανταγωνιστικό προορισμό για επενδύσεις και συμβάλλουν στο να αποτελεί μια παγκοσμίως αναδυόμενη οικονομική δύναμη. Οι ζωές των ανθρώπων αλλάζουν συνεχώς προς το καλύτερο, οι εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης ολοένα και βελτιώνονται και οι οικογένειες είναι πλέον σε θέση να στέλνουν τα παιδιά τους σχολείο, και το μέλλον των νέων να είναι υποσχόμενο και ελπιδοφόρο (Orrong-Amoako, 2018).

Ακόμα στις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, όλες οι μεταρρυθμίσεις και οι πολιτικές ελευθέρωσης στο τραπεζικό τους σύστημα, αύξησαν σημαντικά την ανταγωνιστικότητά τους. Η επιτυχία που επήλθε μέσα από την ανάπτυξη των τραπεζικών συστημάτων, όπως ήταν φυσικό, μετριάστηκε στην αρχή της οικονομικής κρίσης του 2008 και υπογράμμισε τις αδυναμίες. Ωστόσο, μέσα από σημαντικές προσπάθειες αποκατάστασης της σταθερότητας και πολιτικές προληπτικής εποπτείας που εφαρμόστηκαν, κατάφεραν να επαναφέρουν την ανταγωνιστικότητα των τραπεζών τους. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής στην υποσαχάρια Αφρική, συνέχισαν να αποσκοπούν στην χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση και την αυξημένη ανταγωνιστικότητα των τραπεζών τους (Motsi et al., 2018).

Οι επιτυχημένες ενέργειες στην οικονομία, έχουν υποστηρίξει την ευρύτερη ανάπτυξη και έχουν μειώσει την αστάθεια στην υποσαχάρια Αφρική. Έχουν διευκολύνει την εφαρμογή εκσυγχρονισμένων πολιτικών ανάπτυξης και έχουν συμβάλει ουσιαστικά στην σταθερότητα στην περιοχή. Ακόμα δρομολογείται η εξοικονόμηση από εγχώριες και ξένες πηγές, αυξάνεται η συνολική παραγωγικότητα και υποστηρίζονται αποτελεσματικές κατανομές κεφαλαίου (Mlachila et al., 2016).

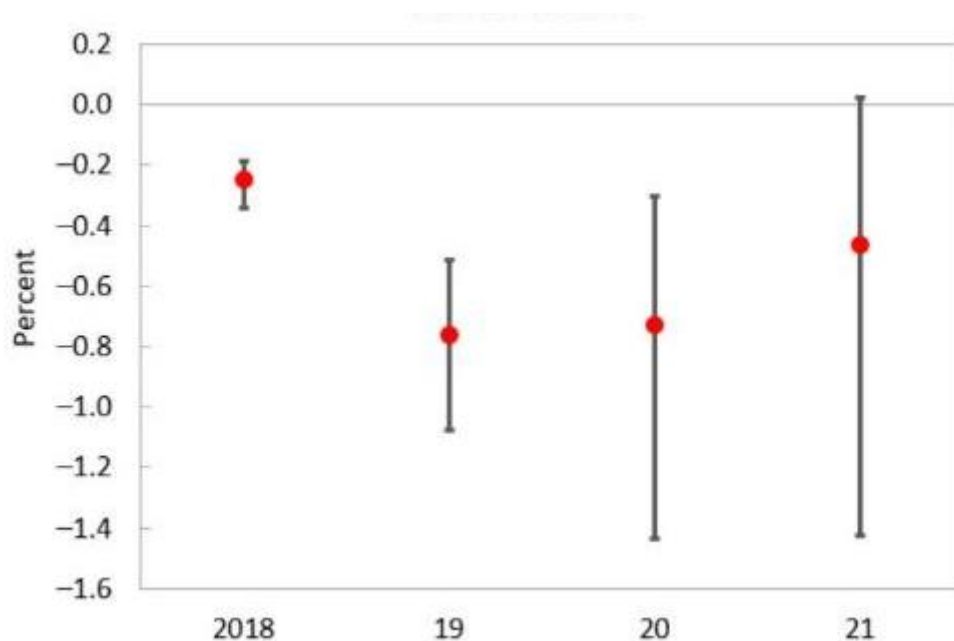

Γράφημα 2. Αύξηση του ΑΕΠ/ Ποσοστιαία ετήσια μεταβολή στη Υποσαχάρια Αφρική (2004-2019) (IMF, 2020)

Μέσα στο όλο κλίμα ανάπτυξης και τα ομολογουμένως σημαντικά βήματα και τις επιτυχίες που έχουν σημειωθεί, οι αδυναμίες σε πολλούς τομείς παραμένουν και καθιστούν την ευρύτερη κατάσταση εύθραυστη. Το 2018 η ανάπτυξη που σημειώθηκε στην υποσαχάρια Αφρική ήταν μέτρια, με τις

ευπάθειες να σημειώνουν ανοδική πορεία. Αρκετές ήταν οι οικονομίες που κατάφεραν να διατηρήσουν τους καλούς ρυθμούς ανάπτυξής τους, όπως η Ακτή Ελεφαντοστού, η Αιθιοπία και η Σενεγάλη, αλλά από την άλλη υπήρξαν χώρες στις οποίες το κατά κεφαλήν εισόδημα μειώθηκε και αναμένεται μάλιστα περαιτέρω μείωση. Ακόμα τα υψηλά επίπεδα χρέους σε πολλές χώρες, έχουν στοιχίσει σε σημαντικούς τομείς όπως η υγεία και η εκπαίδευση (IMF, 2018).

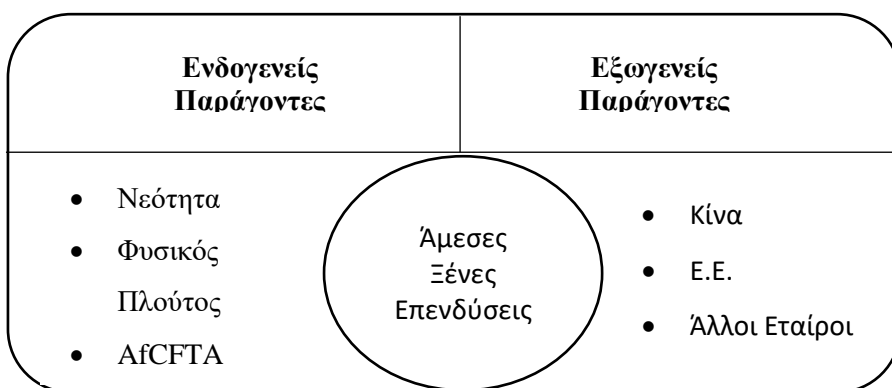
Η παγκόσμια οικονομία έχει εισέλθει σε μια περίοδο αυξημένης αβεβαιότητας και κινδύνων που μπορεί να επηρεάσουν δυσμενώς πολλές χώρες της περιοχής. Ο εμπορικός πόλεμος μεταξύ Αμερικής και Κίνας, μπορεί να έχει ισχυρό αντίκτυπο και να μειώσει το ΑΕΠ της υποσαχάριας Αφρικής έως και 1,5% κατά τα έτη 2018-2021 (IMF, 2018)

Γράφημα 3. Μέσος δυνητικός αντίκτυπος των εμπορικών μέτρων στο ΑΕΠ των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής (2018-2021) (IMF, 2018)

Ωστόσο, στην ετήσια έκθεσή της Global Economic Prospect 2019, η Παγκόσμια Τράπεζα προέβλεψε ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ 3,4 % για το 2019, μεγαλύτερο από το 2018, γεγονός που υποδηλώνει μια μερική ανάκαμψη, συγκριτικά με την ύφεση που είχε καταγραφεί από το 2015. Η ανάπτυξη που καταγράφεται παρόλα αυτά είναι άνιση ανά τις περιοχές, με πολλές από τις μεγαλύτερες οικονομίες να απογοητεύουν τους επενδυτές και με κάποιες όχι και τόσο εμπορευματικές αγορές να σημειώνουν ανάπτυξη και να διατηρούν την ελπίδα (Campbell, 2019).

Πολλοί λοιπόν είναι οι παράγοντες που συντέλεσαν στην ανάδυση της υποσαχάριας Αφρικής, άλλοι ισχυροί και έπειτα από προσπάθειες και μάχες ετών κατακτηθέντες, και άλλοι μικρότεροι όπου λειτουργώντας όμως συνδυαστικά μεταξύ τους, κατάφεραν να αποτελούν σημεία αναφοράς. Ενδογενώς, οι χώρες διαθέτουν τα δικά τους ισχυρά χαρτιά και συγκριτικά πλεονεκτήματα, και με την ταυτόχρονη συμβολή και ενίσχυση τρίτων η οποία έχει αποδειχθεί πολύτιμη, διαθέτουν πλέον αρκετούς ισχυρούς παράγοντες όπου συμβάλλουν στην επιθυμητή πρόοδο και ανάπτυξη, οι σημαντικότεροι εκ των οποίων, θα εξεταστούν παρακάτω.

3. Ενδογενείς παράγοντες ανάπτυξης

Παράλληλα με τις δυσκολίες και τις προκλήσεις που κουβαλούν οι χώρες από το παρελθόν, αλλά και την εμφάνιση νέων σχετιζόμενων με τα σύγχρονα εσωτερικά και διεθνή δρώμενα, οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής έχουν ορισμένα ισχυρά πλεονεκτήματα να αντιπαρατάξουν, ορισμένα εκ των οποίων είναι αναπόσπαστο κομμάτι της φύσης τους και άλλα έχουν πασχίσει για να τα αποκτήσουν. Παρακάτω καταγράφονται κατόπιν ενδεδειγμένης βιβλιογραφικής έρευνας, τρεις από τους ισχυρότερους ενδογενείς παράγοντες ανάπτυξης της Αφρικής.

3.1 Νεότητα

Επί δεκαετίες, η Αμερική, η Ευρώπη και η Ασία αναπτύσσονταν πληθυσμιακά με γοργούς ρυθμούς, όμως σήμερα το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού τους είναι ενήλικες. Η Αφρική όμως είναι το μέρος με το μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών στον κόσμο, με το 77% του συνολικού πληθυσμού της να είναι κάτω των 35 ετών. Έως το 2050 υπολογίζεται πως 2 στα 5 παιδιά που θα γεννιούνται στον κόσμο, θα είναι στην Αφρική (Bandar, 2020).

Η υποσαχάρια Αφρική, αποτελεί το κομμάτι του κόσμου με το νεαρότερο πληθυσμό στον κόσμο, με την τάση αυτή, να φαίνεται να επεκτείνεται ραγδαία και μελλοντικά. Αυτή τη στιγμή η μέση ηλικία βρίσκεται στα 18 έτη και αναμένεται να ανέβει μόλις σε αυτή των 24 ετών, μέχρι το 2050. Οι εκτιμήσεις του Ο.Η.Ε κάνουν λόγο για αύξηση περίπου έξι εκατομμυρίων ετησίως της πληθυσμιακής ομάδας 18 έως 24 ετών, για τα επόμενα δέκα χρόνια. Το νεανικό αυτό προφίλ, αναμένεται να ωφελήσει την περιοχή σε πολλούς τομείς και με διάφορους τρόπους, όπως συνέβη και στην ανατολική Ασία, στα τέλη στα τέλη του εικοστού αιώνα (Betcherman & Khan, 2018). Ο νεανικός της πληθυσμός και το ολοένα αυξανόμενο εργατικό δυναμικό που συνεπάγεται, προσδίδουν στην περιοχή μεγάλο συγκριτικό πλεονέκτημα, σε έναν κόσμο που αντιμετωπίζει γήρανση του πληθυσμού του (Acquaah & Kiggundu, 2017). Οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, έχουν ξεκινήσει τη δημογραφική τους μετάβαση και αυτό έχει δημιουργήσει σημαντικές προοπτικές για ένα δημογραφικό παράθυρο ευκαιριών και ένα πρώτο δημογραφικό μέρισμα (May & Turbat, 2017).

Οι χώρες με τον νεότερο πληθυσμό στον κόσμο βρίσκονται όλες στην Αφρική, εκτός από το Αφγανιστάν που το 2020 θα κατέχει μια θέση στην εικοσάδα.

Γράφημα 4. Οι χώρες με τον νεότερο ηλικιακό πληθυσμό στο κόσμο/ ηλικιακός μέσος όρος, 2019 (Myers, 2019)

Ο τόσο μεγάλος αριθμός νέων στις χώρες, μπορεί να τους προσδώσει σημαντικά πλεονεκτήματα, αλλά και προκλήσεις. Στη Δυτική Αφρική, κάθε γυναίκα υπολογίζεται να φέρει στον κόσμο κατά μέσο όρο 7,2 παιδιά, γεγονός που αναμένεται σχεδόν να τριπλασιάσει τον πληθυσμό μέχρι το 2050.

Για την ήπειρο η οποία είναι γεμάτη ευκαιρίες και υποσχέσεις, οι νέοι της, αποτελούν το πολυτιμότερο αγαθό της. Αποτελούν τους μελλοντικούς ηγέτες που θα είναι σε θέση να πραγματοποιήσουν την μεταμόρφωσή της και τους μελλοντικούς της στόχους. Είναι η επόμενη γενιά φοιτητών, επιστημόνων, επιχειρηματιών, αγροτών και το δυναμικό που χρειάζεται για την επιθυμητή ανάπτυξη και ευημερία (Ghanem, 2018). Η νεολαία πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο των μεταρρυθμίσεων και των επενδύσεων. Έτσι προκειμένου οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής να είναι σε θέση να σχεδιάσουν αποτελεσματικές πολιτικές και να κάνουν στοχευμένες επενδύσεις για τους νέους, έχει συσταθεί μια βάση δεδομένων με ευρύ φάσμα τομέων, ειδικά για τους νέους, εκ μέρους της Επιτροπής της Αφρικανικής Ένωσης (AUC) (Perlotto, 2019). Τα υψηλά ποσοστά των νέων, μπορούν να αποτελέσουν αναμφίβολα κινητήρια δύναμη για τις εθνικές οικονομίες, πηγή εισροών εργασίας και ανθρώπινου κεφαλαίου όπου θα αυξήσουν τη συνολική παραγωγικότητα, και το ξεκίνημα μιας νέας τάξης επιχειρηματιών που θα οδηγήσουν τις αφρικανικές χώρες στην ευημερία (Gyimah-Boemprong & Kimenyi, 2013).

Εάν γίνουν οι κατάλληλες επενδύσεις στους τομείς της υγείας και της παιδείας, οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής μπορούν να αποκτήσουν ένα σημαντικό δημογραφικό πλεονέκτημα που θα ενισχύσει και θα τονώσει την οικονομία τους. Ωστόσο εάν τα κατάλληλα μέτρα και ενέργειες δεν ληφθούν έγκαιρα, αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ένα αδιέξοδο ανεργίας και φτώχειας, θέτοντας σε κίνδυνο την σταθερότητα και την ασφάλεια στην περιοχή (Myers, 2019).

Τη στιγμή που άλλες περιοχές του κόσμου έχουν να κάνουν με έναν γηράσκοντα πληθυσμό και όλα τα προβλήματα που αυτό συνεπάγεται, όπως εκτεταμένες δαπάνες για την υγεία και τη ζήτηση εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, η Αφρική έχει μια ευκαιρία για ανάπτυξη και καινοτομία μέσα από τον νεαρό πληθυσμό της.

Όπως όμως προαναφέρθηκε οι κίνδυνοι που φέρει επίσης το γεγονός αυτό δεν είναι αμελητέοι. Απαιτείται μεγάλη προσοχή και μια σειρά από αποτελεσματικές πολιτικές και επενδύσεις στους τομείς της εκπαίδευσης, της επιχειρηματικότητας, της ανάπτυξης δεξιοτήτων, την ειρήνη και την ασφάλεια, ώστε να μην μετατραπεί το πλεονέκτημα σε καταστροφή. Όλα αυτά είναι ζωτικής σημασίας για την ήπειρο, σε συνδυασμό με τη διεθνή βοήθεια, για να επιτευχθεί ο στόχος της αειφόρου ανάπτυξης και της ενεργής συμβολής των νέων και των δυνατοτήτων ως προς την κατάκτηση αυτού (OSAA, n.d.).

3.2 Φυσικός πλούτος

Η Αφρική είναι μια ήπειρος ιδιαίτερος πλούσια σε φυσικούς πόρους. Ο πλούτος της αυτός είναι ένα ισχυρό χαρτί προς την ανάπτυξή της και αποτελεί κύρια πηγή δημόσιων εσόδων και εθνικού πλούτου. Με μεγάλα αποθέματα ανανεώσιμων και μη φυσικών πόρων, όπως ορυκτά, φυσικό αέριο, άνθρακα, πετρέλαιο, νερό και αλιεία, αλλά και μια γόνιμη γη, η Αφρική υπό τις κατάλληλες προϋποθέσεις και με τους σωστούς χειρισμούς, μπορεί να εκτοξεύσει τους ρυθμούς ανάπτυξής της και να αναβαθμίσει την

οικονομία της που μέχρι πρότινος, βασιζόταν μόνο στις εξαγωγές πρωτογενών εμπορευμάτων (Moti, 2019).

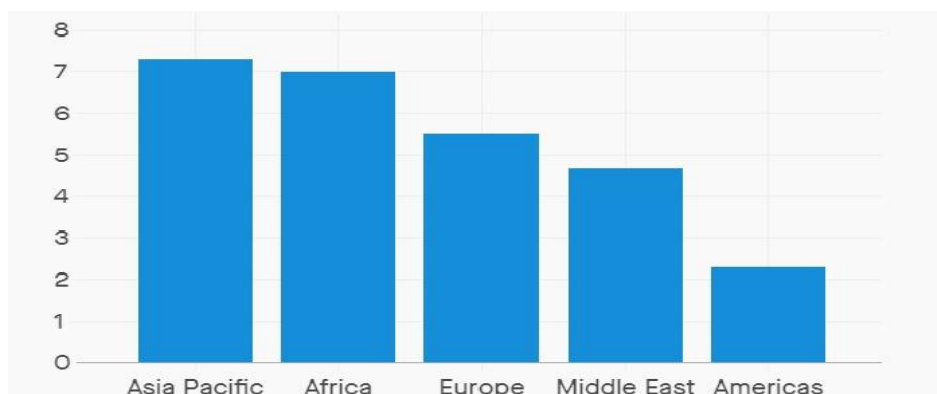
Η αυξημένη δυνατότητα πρόσβασης σε εναλλακτικές μορφές ενέργειας, αποτελεί κλειδί μιας ταχύτερης ανάπτυξης, όσο στον οικονομικό, τόσο και στον κοινωνικό τομέα, σύμφωνα με το «International Energy Agency's (IEA) Africa Energy Outlook». Οι φυσικοί πόροι της Αφρικής, δεν είναι απλά πολλοί, αλλά είναι και σε μεγάλο ποσοστό ανεκμετάλλευτοι. Τα αποθέματα πετρελαίου, άνθρακα και φυσικού αερίου, είναι επαρκή για πολλά χρόνια ακόμα, καθώς επίσης εντοπίζονται και σημαντικά αποθέματα ουρανίου και ποικιλία ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Μάλιστα, εκτιμάται πως μέσα από την συνεχή εξερεύνηση και αξιολόγηση, οι διαθέσιμες ενεργειακές πηγές θα αυξηθούν (International Energy Agency, 2014)

Η Αφρική κατέχει μια θέση ανάμεσα στους κορυφαίους παραγωγούς ορυκτών στον κόσμο και κατέχει πάνω από το 50% της παγκόσμιας παραγωγής σε διαμάντια και κοβάλτιο. Είναι επίσης πλούσια σε αποθέματα χρυσού, μαγγανίου και φωσφορικών. Οι ΗΠΑ εξάγουν τα 29% του βωξίτη τους από την Αφρική, γεγονός που την καθιστά και εκεί σημαντικό εξαγωγέα, καθώς και η παραγωγή της σε χαλκό αυξάνεται ραγδαία, λόγω γνωστών αποθεμάτων υψηλής ποιότητας. Επιπλέον η ήπειρος κατέχει το 10% των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου και το 8% των παγκόσμιων αποθεμάτων φυσικού αερίου και αποτελεί τον ισχυρότερο παραγωγό πολύτιμων λίθων στον κόσμο, καθώς και πολύτιμων μετάλλων, όπως χρυσού και πλατίνας (Custers & Matthysen, 2009).

Η “κατάρα των φυσικών πόρων”, κάνει λόγο για χώρες με ισχυρά σημαντικό φυσικό πλούτο, που παρόλα αυτά τείνουν να αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα και να αναπτύσσονται με πιο σιγανούς ρυθμούς συγκριτικά με φτωχές σε φυσικές πηγές πλούτου χώρες (Sachs & Warner, 2001). Ταυτόχρονα υπάρχουν μελέτες που αποδεικνύουν ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των φυσικών πόρων και του θεσμικού κεφαλαίου μιας χώρας, με τους φυσικούς της πόρους και το ανθρώπινο δυναμικό της. Υπογραμμίζεται λοιπόν η σημασία και η αναγκαιότητα της επένδυσης των αφρικανικών χωρών σε ανθρώπινο κεφάλαιο και της ταυτόχρονης καταπολέμησης της διαφθοράς, όπου φαίνεται να αποτελούν τα ισχυρότερα εμπόδια ως προς την ορθή εκμετάλλευση του πλούτου της, και να μετατρέψει την λεγόμενη κατάρα σε ευλογία (Zallé, 2019).

Παρότι οι χώρες τις ηπείρου βαίνουν προς μια ραγδαία αστικοποίηση, οι οικονομίες των περισσότερων εξ' αυτών, βασίζονται στους φυσικούς τους πόρους. Στις αγροτικές περιοχές, ο κόσμος βασίζεται στον γεωργικό τομέα, όπου και αποτελεί την κύρια πηγή εισοδήματός τους. Οι λίμνες, τα λιβάδια, τα δάση, τους παρέχουν με πληθώρα φυσικών προϊόντων από τα οποία παράγεται οικονομική δραστηριότητα και υποστηρίζουν τον βιοπορισμό του πληθυσμού. Οι υπάρχουσες ανανεώσιμες μορφές ενέργειας, αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη του τουρισμού, της δασοκομίας και της αλιευτικής βιομηχανίας της ηπείρου. Η ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας στην Αφρική, προδίδει την παγκόσμια ζήτηση και το ενδιαφέρον για οικοτουρισμό καθώς και το ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα χάρη στον μοναδικό φυσικό της πλούτο (Nelson, 2012). Ο τουρισμός αυτή τη στιγμή αποτελεί μια από τις βασικές βιομηχανίες που προωθούν και στηρίζουν την ανάπτυξη. Από μόλις 6,7 εκατομμύρια επισκέπτες το 1990 , οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής προσέλκυσαν 33,8 εκατομμύρια τουρίστες το 2012, με τις εισπράξεις να ξεπερνούν τα 36 δισεκατομμύρια δολάρια και το ΑΕΠ της περιοχής να αυξάνεται κατά 2,8 % (Christie et al., 2014). Το 2018, 67 εκατομμύρια τουρίστες επισκέφτηκαν την Αφρική, αυξάνοντας κατά 7% το ποσοστό επισκεψιμότητας από την προηγούμενη χρονιά, τοποθετώντας την ήπειρο στη δεύτερη θέση των ταχύτερα αναπτυσσόμενων περιοχών στον κόσμο αναφορικά με τον

τουρισμό. Οι αφρικανικές χώρες καρπώνονται πλέον τα οφέλη από τις αυξημένες επενδύσεις στον τουριστικό τομέα, όπου έχουν κάνει την Αφρική έναν ελκυστικό προορισμό (Kimeria, 2019).

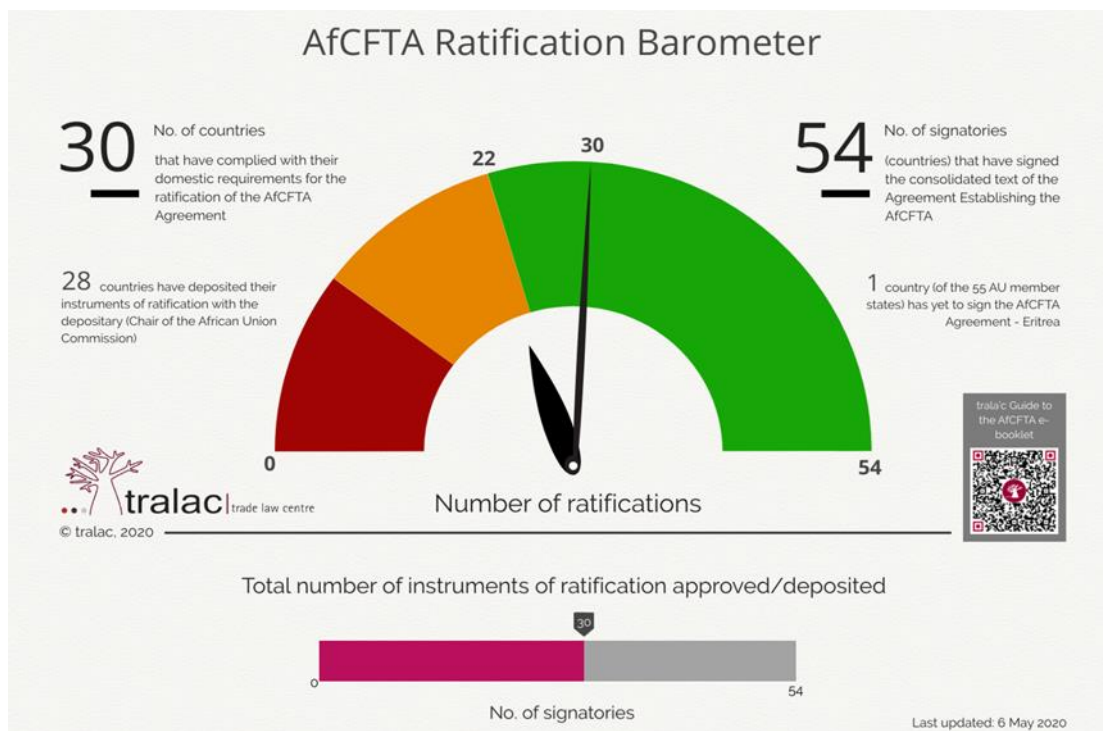
Γράφημα 5. Η Αφρική είναι το δεύτερο ταχύτερα αναπτυσσόμενο τουριστικά μέρος στον κόσμο, 2019 (Kimeria, 2019)

Country	Score	Score
Mauritius	4.0	4.0
South Africa	4.0	4.0
Seychelles	3.9	3.9
Morocco	3.9	3.9
Namibia	3.7	3.7
Kenya	3.6	3.6
Tunisia	3.6	3.6
Cape Verde	3.6	3.6
Botswana	3.5	3.5
Tanzania	3.4	3.4

Πίνακας 1. Κορυφαίες Αφρικανικές χώρες για Τουρισμό, 2019 (Kimeria, 2019)

3.3 African Continental Free Trade Area

Οι Αφρικανοί αρχηγοί κυβερνήσεων είχαν συμφωνήσει το 2012 για τη δημιουργία μιας ηπειρωτικής ζώνης ελεύθερων συναλλαγών, της οποίας οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν το 2015 (Witschge, 2018). Η συμφωνία για την ίδρυση του African Continental Free Trade Area (AfCFTA), τέθηκε σε ισχύ στις 30 Μαΐου του 2019, με τη συμμετοχή 24 χωρών οι οποίες είχαν καταθέσει τα έγγραφα επικύρωσής τους (CENTRE, 2020a). Μέχρι και τον Μάιο του 2020, 30 χώρες συνολικά έχουν επικυρώσει την συμφωνία, με πολλές ακόμη να αναμένονται να εισαχθούν (CENTRE, 2020b).

Εικόνα 1. Το βαρόμετρο των χωρών που έχουν υπογράψει το AfCFTA, 2020 (CENTRE, 2020b)

Η σύσταση του African Continental Free Trade Area (AfCFTA), της μεγαλύτερης στον κόσμο ελεύθερης ζώνης συναλλαγών, εστιάζοντας στην αφρικανική ήπειρο και στον «παναφρικανισμό», αποπειράται να αποποιηθεί τις κλασικές θεωρίες του εμπορίου, και να θέσει νέες βάσεις και προδιαγραφές που θα οδηγήσουν στην ανάπτυξη και θα αμβλύνουν τις συνέπειες που δημιούργησαν η παρατεταμένη αποικιοκρατία, η φτώχεια και η δουλεία. Επιχειρεί να απεγκλωβίσει την Αφρική από την υπανάπτυξη και να δείξει σε διεθνές επίπεδο τον τρόπο για την αποφυγή πολιτικών και οικονομικών κρίσεων, καθώς και των εμπορικών πολέμων (Obeng-Odoom, 2020). Στοχεύει στη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς αγαθών και υπηρεσιών, και τη δημιουργία μιας διηπειρωτικής τελωνειακής ένωσης, όπου θα προσελκύσει επενδύσεις, ελεύθερες επιχειρηματικές ενέργειες και θα βοηθήσει τον εξορθολογισμό του εμπορίου, προσφέροντας παράλληλα πολλές θέσεις εργασίας (Cloete, 2019).

Με το AfCFTA θα ανοιχτούν νέοι δρόμοι για την ταυτόχρονη διαπραγμάτευση σε αγαθά και υπηρεσίες και μια βαθύτερη ολοκλήρωση της ηπείρου. Μέσα από την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου του Εμπορίου Υπηρεσιών, από όλα τα κράτη μέλη, με στόχο τη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς υπηρεσιών, θα έχει δομηθεί η μεγαλύτερη συμφωνία οικονομικής ολοκλήρωσης μετά τη δημιουργία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) (Simo, 2020).

Η εφαρμογή του AfCFTA έχει προγραμματιστεί να ολοκληρωθεί σε δύο φάσεις. Η πρώτη φάση παρέχει το πλαίσιο για την απελευθέρωση του εμπορίου και μηχανισμούς για την επίλυση των διαφορών. Ως προς το εμπόριο αγαθών ανοίγει τον δρόμο για μείωση των δασμών στο 90% των εναλλασσόμενων προϊόντων και περιλαμβάνει παραρτήματα σχετικά με τους δασμολογικούς φραγμούς, τα μέσα διαμετακόμισης, και υγειονομικά μέτρα. Για την απελευθέρωση του εμπορίου υπηρεσιών, τα κράτη μέλη συμφώνησαν σε μια προσέγγιση ζήτησης – προσφοράς, η οποία βασίζεται σε επτά τομείς προτεραιότητας.

Τον εφοδιασμό και τις μεταφορές, τις υπηρεσίες ενέργειας, τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, τον τουρισμό, επαγγελματικές υπηρεσίες, τις κατασκευές και την επικοινωνία. Η δεύτερη φάση καλύπτει τις επενδύσεις, τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και την πολιτική ανταγωνισμού (Abrego et al., 2019).

Από την εφαρμογή του, προβλεπόταν η αύξηση του εμπορίου μέσα στην ήπειρο κατά 52,3% έως το 2020 συγκριτικά με το 2010, και κυρίως να επιτευχθεί ο πολυπόθητος στόχος της αειφόρου ανάπτυξης και της ανάκαμψης και μεταμόρφωσης των εγχώριων αγορών (Mishra, 2018). Επίσης θα δώσει στους επιχειρηματίες την πρόσβαση και την ευκαιρία να δραστηριοποιηθούν σε μια πολύ μεγαλύτερη και σημαντικότερη αγορά και οφείλουν να εντοπίσουν και να κατανοήσουν έγκαιρα το πώς το AfCFTA θα ωφελήσει τους ίδιους και τις επιχειρήσεις τους. Με οδηγό τη συμφωνία, πρέπει να δημιουργήσουν νέους εμπορικούς χάρτες πορείας και να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες. Πρέπει να ευθυγραμμιστούν με τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και να αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους ώστε η διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών να διενεργείται με σαφήνεια και τη μέγιστη δυνατή ωφέλεια για όλους. Μακροπρόθεσμα αναμένεται το AfCFTA να φέρει ευημερία, καινοτομία, αλλά και αυξημένο ανταγωνισμό. Έτσι κρίνονται απαραίτητες οι συζητήσεις μεταξύ των αρμόδιων υπουργείων και των επιχειρηματιών για την αναθεώρηση των υπάρχουσών εθνικών εμπορικών πολιτικών για να επωφεληθούν εξίσου οι επιχειρηματικές κοινότητες, αλλά και οι κυβερνήσεις (Chirinda, 2019).

Οι διαπραγματεύσεις που θα υλοποιούνται, είναι σημαντικό να γίνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην γίνει ακόμα πιο περίπλοκο το ήδη επιβαρυνόμενο δίκτυο εμπορικών συμφωνιών της Αφρικής και οι φιλοδοξίες των δεσμεύσεων που αναλαμβάνουν να είναι υψηλές, εντός όμως των υφιστάμενων παραμέτρων. Οι δεσμεύσεις τους επίσης πρέπει να καθορίζονται λαμβάνοντας υπόψιν το συγκριτικό πλεονέκτημα που έχει κάθε κράτος μέλος. Για τη μεγιστοποίηση των οφελών του AfCFTA, θα πρέπει επίσης οι κυβερνήσεις να αναπτύξουν εθνικές στρατηγικές, ώστε να είναι σε θέση να εντοπίζουν τις αδυναμίες όπως και τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται. Επίσης σημαντική κρίνεται και η συνεργασία τους με τον ιδιωτικό τομέα και να ακούν τις ανάγκες και τις ανησυχίες του. Έτσι θα καταφέρουν να κατανοήσουν καλύτερα ποιους τομείς θα ωφελήσει η πλήρης απελευθέρωση και σε ποιους θα χρειαστεί αποκλεισμός ή σταδιακή απελευθέρωση (Signé & Ven, 2019).

Τα μέλη της ένωσης, έχουν δεσμευτεί να αφαιρέσουν τους δασμούς στην πλειοψηφία των αγαθών, γεγονός που μακροπρόθεσμα θα αύξανε το εμπόριο στην περιοχή κατά 15-25% , ποσοστό όμως που σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, θα μπορούσε να υπερδιπλασιαστεί εάν αντιμετωπιζόντουσαν σημαντικά προβλήματα, σαν αυτά της υπερβολικής γραφειοκρατίας και των κακών οδικών και σιδηροδρομικών συνδέσεων (Balima, 2019).

Το φιλόδοξο και μεγαλεπήβολο αυτόν σχέδιο, συνοδεύεται εξ αρχής από πολλά ερωτηματικά και προκλήσεις συνάμα. Η άνιση κατανομή κόστους και οφέλους, καθώς και η σημαντική απώλεια κερδών από τους δασμούς, αποτέλεσαν δύο από τους κυριότερους προβληματισμούς και υπογράμμισαν την ανάγκη για την ύπαρξη συνοδευτικών και ευέλικτων μέτρων, ώστε να καθίσταται εφικτή η επίτευξη των στόχων σύστασης του (AfCFTA) (Saygili et al., 2018).

Στους προβληματισμούς συγκαταλέγονται επίσης η ικανότητα και η επιθυμία των χωρών να συμμορφωθούν με τους κανονισμούς, να είναι συνεπείς στις υποχρεώσεις τους, να στηρίζουν επαρκώς τα αντίστοιχα θεσμικά όργανα, όπως επίσης και η ύπαρξη των κατάλληλων ποιοτικών και άκρως απαραίτητων, θεσμικών και ανθρώπινων ικανοτήτων (Diawara et al., 2020).

Για την επιτυχή εφαρμογή του (AfCFTA), κρίνεται καίρια η συμβολή των κρατών και του δημόσιου και ιδιωτικού τους τομέα. Ο ιδιωτικός τομέας οφείλει να εστιάσει και να συμβάλλει δυναμικά στην ενίσχυση των διαδικασιών επικύρωσης, εφαρμογής και ανάπτυξης των στρατηγικών που δημιουργούνται, όπως και την στήριξη ανάπτυξης τεχνικών δεξιοτήτων (Diawara et al., 2020).

Τρεις λοιπόν ισχυρότατοι παράγοντες, όπου με την ορθή εκμετάλλευση τους και την υιοθέτηση κατάλληλων πολιτικών, μπορούν να αποτελέσουν ακρογωνιαίους λίθους στην προσπάθεια των χωρών για ανάπτυξη και στην διεκδίκηση ενός νέου ισχυρότερου ρόλου στην παγκόσμια οικονομία. Καθώς όμως γίνεται λόγος για παγκόσμια οικονομία και ανάδειξη των χωρών σε διεθνές επίπεδο, ο ρόλος, η συμβολή και η παρουσία των ξένων εταίρων και των διεθνών δρώντων είναι εξίσου σημαντικός, ακόμη και απαραίτητος.

4. Εξωγενείς παράγοντες ανάπτυξης

Η παρουσία ξένων δρώντων στην ήπειρο, οι επενδύσεις, οι συνεργασίες, οι τεχνογνωσία και η βοήθεια που έχουν προσφέρει σε πολλά επίπεδα, ανιδιοτελώς ή μη, έχουν πραγματικά ενισχύσει και δώσει ώθηση και προοπτική για την επίτευξη των επιθυμητών στόχων. Οι κυριότεροι εξωγενείς παράγοντες όπως προκύπτουν μέσα από βιβλιογραφική ανασκόπηση, όπου έχουν διαδραματίσει ισχυρότατο ρόλο στην ανάκαμψη και ανάπτυξη των χωρών, καταγράφονται παρακάτω.

4.1 Σχέσεις Αφρικής - Κίνας

Η Κίνα, μέσα σε λίγες μόνο δεκαετίες έχει καταφέρει να αναδειχθεί σε τεράστια παγκόσμια οικονομική δύναμη και να κατέχει έναν εξέχοντα ρόλο στη διεθνή σκηνή, με την επιρροή της να αυξάνεται ολοένα και περισσότερο. Παίζει σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια πλέον οικονομική ανάπτυξη, όπου ιδιαίτερα μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 κατάφερε να συνεισφέρει παραπάνω από κάθε άλλη οικονομία σε διεθνές επίπεδο. Μέσα επίσης από την ιδιαίτερα σημαντική της δραστηριοποίηση στο διεθνές εμπόριο και τις άμεσες ξένες επενδύσεις, έχει ωφελήσει ποικιλοτρόπως το διεθνές στερέωμα, δίνοντας την ευκαιρία σε πολλές άλλες χώρες να ελπίζουν σε μια επερχόμενη ανάπτυξη και ένα καλύτερο μέλλον, συμπεριλαμβανομένου και της Αφρικής, η οποία μέσα από τις διμερείς σχέσεις της με την Κίνα έχει ωφεληθεί και ενδυναμωθεί σημαντικά (Oqubay & Lin, 2019).

Η προσέγγιση της Κίνας προς την Αφρική και οι δραστηριότητές της εκεί, παρότι έχουν κοινό στόχο με αυτόν της συνεργασίας της με άλλα ανεπτυγμένα κράτη και οικονομίες της Δύσης, διαφέρουν ως προς το πού επικεντρώνονται. Στην προσπάθειά της να δημιουργήσει ένα ασφαλές περιβάλλον για να δραστηριοποιείται, έχει ρίξει το βάρος της στις οικονομικές υποδομές της Αφρικής και σε επενδύσεις στον βιομηχανικό τομέα. Παρέχει δάνεια για την βελτίωση των υποδομών της, διεξάγει εμπορικές συναλλαγές με ειδικούς ευνοϊκούς όρους και έχει δημιουργήσει ειδικές οικονομικές ζώνες συνεργασίας (Oqubay & Lin, 2019).

Με τον τρόπο αυτό, έχει καταφέρει να αξιοποιήσει την Αφρική για την επίτευξη των δικών της στόχων, αλλά ταυτόχρονα έχει συμβάλει δυναμικά στην προσπάθεια αναγέννησης της Αφρικής, τη δημιουργία υποδομών που δεν υπήρχαν, την παροχή τεχνογνωσίας και μιας ευρύτερης οικονομικής και όχι μόνο ανάπτυξης.

Η βοήθεια και η ενίσχυση της Κίνας προς την Αφρική, μπορεί να χρονολογηθεί από το 1950 και από τότε οι σχέσεις μεταξύ τους, ολοένα και ενδυναμώνονται, με την Κίνα να συμβάλλει στην δημιουργία υποδομών κάθε είδους και να παρέχει μια ισχυρή ροή επιστημόνων, συντελώντας στην ευρύτερη ανάπτυξη της ηπείρου (Xing & Farah, 2016).

Αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους εταίρους της υποσαχάριας Αφρικής, με εμπορικές δραστηριότητες σε όλη την ήπειρο, αντικαθιστώντας το 2008 την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου μέχρι πρότινος υπερίσχυαν. Οι σχέσεις τους δεν περιορίζονται μόνο στο εμπόριο, αλλά και σε Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (FDI), επιχειρηματικές ενέργειες και ανθρωπιστική βοήθεια (van Dijk, 2009). Από το 2000 σημειώθηκε και έντονη στρατιωτική παρουσία της Κίνας στην ήπειρο, ασχολούμενη παράλληλα και με την εκπαίδευση, μέσα από υποτροφίες σε πανεπιστήμια της Κίνας, και μαθήματα κινεζικής γλώσσας και κουλτούρας (Πατρικάκος, 2017). Η αυξημένη της παρουσία στην ήπειρο, έχει προσδώσει κύρος στην Αφρική και μια νέα δυναμική στις σχέσεις της με το διεθνές

περιβάλλον. Με τις αφρικανικές κυβερνήσεις να ανταποκρίνονται με θέρμη στις νέες πηγές επενδύσεων και στη τόνωση της οικονομίας τους μέσα από νέες αγορές και πόρους, έχει δομηθεί μια ολοκληρωμένη εμπορική και διπλωματική σχέση μεταξύ τους, που φαίνεται να παραγκωνίζει την προϋπάρχουσα δυτική υπεροχή (Alden, 2005).

Η δράση της Κίνας στην Αφρική προσελκύει όλο και περισσότερο το διεθνές ενδιαφέρον και έχει κατακτήσει πολλούς υποστηρικτές όπως επίσης και επικριτές. Όπως και να έχει όμως, αυτό που φαίνεται αδιαμφισβήτητο, είναι ότι η σχέση τους, έχει σημαντικό αντίκτυπο στο διεθνές στερέωμα, καθώς διέπεται από στοιχεία που διαφέρουν από τον αναπτυσσόμενο δυτικό κόσμο και τις σχέσεις του με την Αφρική. Οι σχέσεις Κίνας – Αφρικής, έχουν πάρει άλλες διαστάσεις μέσα στα χρόνια συνεργασίας τους και ένας επιπλέον λόγος που κινούν το διεθνές ενδιαφέρον, είναι ότι μέχρι πρότινος ο μεγαλύτερος και ισχυρότερος εταίρος της Αφρικής θεωρείτο η Ευρώπη, γεγονός που φαίνεται να ξεθωριάζει. Αυτό οφείλεται σύμφωνα με πολλούς στην αναποτελεσματικότητα των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες φαίνεται να εστιάζουν στον πολιτικό τομέα, αλλά και στην εκτεταμένη δράση της Κίνας στην περιοχή, τις αξιοσημείωτες επενδύσεις της, καθώς και την θερμή ανταπόκριση σε όλα αυτά των Αφρικανών ηγετών (Barton & Men, 2013).

Η παρουσία της Κίνας στην Αφρική, έχει υποστηριχθεί από αρκετές τράπεζες, αλλά και η κινεζική διπλωματία, κυρίως μέσα από τα υπουργεία Εξωτερικών και Εμπορίου, έχει εστιάσει στις διμερείς σχέσεις με τις αφρικανικές κυβερνήσεις. Η ανοδική της πορεία, οι επιτυχημένες πρακτικές της και η ευρύτερη άνοδος της, έχει ενθαρρύνει και εμπνεύσει πολλές αφρικανικές χώρες να μιμηθούν τις πολιτικές της και να δουλέψουν για την ευημερία τους. Μπορεί η εμπειρία της Κίνας να μην είναι απαραίτητα ή εύκολα μεταβιβάσιμη, όμως αδιαμφισβήτητο η σχέση που έχουν δομήσει, αποτελεί μια σημαντική εναλλακτική στην μέχρι πρότινος αποκλειστική εξάρτηση των αφρικανικών χωρών από αυτές της δύσης, με την Κίνα να φαίνεται να είναι πρόθυμη να χρηματοδοτήσει υποδομές και έργα όπου οι υπόλοιποι θεωρούν μη βιώσιμα.

Πολλές αφρικανικές οικονομίες έχουν επωφεληθεί σημαντικά από τους ολόένα και ισχυρότερους εμπορικούς δεσμούς που δημιουργούνται, ενώ άλλες φαίνεται να ταλανίζονται από τον ανταγωνισμό. Ο αντίκτυπος της Κίνας φαίνεται να εξαρτάται από το είδος των ανταλλασσόμενων προϊόντων και υπηρεσιών ανά χώρα, με ορισμένες εξ αυτών να επωφελούνται και άλλες να έχουν λόγους να φοβούνται τον ανταγωνισμό. Ο αντίκτυπος στη φτώχεια, χαρακτηρίζεται επίσης ως μεικτός, με ορισμένες χώρες να επηρεάζονται θετικά και άλλες όχι τόσο.

Ο οικονομικός της αντίκτυπος στην ήπειρο τον 21^ο αιώνα ήταν τεράστιος. Δεν αποτελεί μόνο τον σημαντικότερο εμπορικό της εταίρο, αλλά και τη μεγαλύτερη πηγή διμερών δανείων και έναν σημαντικό πάροχο βοήθειας του οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης. Οι Αφρικανοί ηγέτες δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στις οικονομικές τους σχέσεις με την Κίνα, η οποία, χάρη στην οικονομική επιτυχία όπου η ίδια βίωσε, αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση (Shinn, 2019). Σημαντικός επίσης είναι ο θετικός αντίκτυπος της Κίνας ως προς την ενεργειακή μετάβαση της Αφρικής. Μέσα από τεράστιες επενδύσεις και δάνεια σε πληθώρα έργων υποδομών, εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, εξορυκτικές δραστηριότητες και δημιουργία δικτύων μεταφοράς και διανομής, έχει καταφέρει να ενισχύσει για ακόμη μια φορά την οικονομία πολλών χωρών, με σημαντικά κοινωνικά οφέλη (Shen, 2020).

Η παιδεία, ένας τομέας που γενικότερα πάσχει στην Αφρική, έχει επωφεληθεί επίσης, από την παρουσία της Κίνας. Ολόένα και περισσότεροι Αφρικανοί παρακολουθούν την τριτοβάθμια εκπαίδευσή

τους στην Κίνα, η οποία απορροφά Αφρικανούς φοιτητές έτσι ώστε και η ίδια να επωφεληθεί από την εξαγωγή εκπαιδευτικών αγαθών (Haugen, 2013). Το 2016 φιλοξένησε περίπου 62.000 πανεπιστημιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές, προσφέροντας ταυτόχρονα 8.470 υποτροφίες. Σημαντική είναι η στήριξη της Κίνας ακόμη και σε μεταδιδακτορικούς φοιτητές και έχει συμβάλλει όσο καμία άλλη χώρα στη εκπαίδευση μιας νέας γενιάς Αφρικανών μελετητών και επιστημόνων (Roussi, 2019).

Στον αγροτικό τομέα και τα γεωργικά προϊόντα, η Αφρική έχει συγκριτικό πλεονέκτημα. Η κινεζική γεωργία δεν είναι ανταγωνιστική και έχει συνάψει ευνοϊκές εμπορικές συμφωνίες, με μηδενικούς δασμούς, με πολλές αφρικανικές χώρες. Έτσι δημιουργείται σημαντική ευκαιρία για επωφελή εξαγωγή γεωργικών προϊόντων στην Κίνα. Οι τομείς των φυσικών πόρων και του πετρελαίου, αποτελώντας την πλειονότητα των κινεζικών επενδύσεων, συνοδεύονται από εξαιρετικά ανταγωνιστικές επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών, αναφορικά με τους μισθούς και την εμπειρογνομosύνη. Τέλος, η παρουσία της Κίνας οδήγησε στη δημιουργία μιας τοπικής βιομηχανίας, στην απόκτηση δεξιοτήτων και την αύξηση του επιπέδου εξαγωγών σε πολλά κράτη της Αφρικής (Renard, 2011).

4.2 Αφρική - Ευρώπη

Οι σχέσεις και ο σύνδεσμος της Ευρώπης με την Αφρική αποτελεί μια από τις παλαιότερες στην παγκόσμια πολιτική σκηνή. Λόγω της εγγύτητάς τους, οι πολιτιστικές και εμπορικές τους σχέσεις υπήρξαν ανέκαθεν δυνατές και θεωρούνται από τις πιο αλληλένδετες και διαφορούμενες σχέσεις στις διεθνείς σχέσεις. Η αποικιακή περίοδος έχει οδηγήσει σε μια συνεχή εμπλοκή της Ευρώπης στην εγχώρια πολιτική των κάποτε αποικιών της, με αποτέλεσμα να επιβραδύνεται και να αποδυναμώνεται η ανεξαρτησία τους, ενώ παράλληλα η περίοδος αυτή έχει συντελέσει στη δημιουργία ισχυρών δεσμών που κρατούν μέχρι και σήμερα. Συνδέονται συνεπώς εκούσια ή μη με έναν αόρατο αλλά σημαντικό πολιτικό δεσμό, όπου παρά το παρελθόν οφείλουν να διατηρήσουν σε ένα κλίμα αμοιβαιότητας και έχει δώσει στην ευρωπαϊκή ήπειρο το «αξίωμα» του σημαντικότερου εταίρου της Αφρικής. Ωστόσο πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη τις αλλαγές που συντελούνται τις τελευταίες δεκαετίες στην αφρικανική ήπειρο τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς τα χρόνια που ακολουθούν, θα είναι ιδιαιτέρως κρίσιμα για τις σχέσεις των δύο ηπείρων (Barton & Men, 2013).

Η Ευρώπη θα μπορούσε να πει κανείς πως ανέκαθεν αυτοπροσδιοριζόταν ως ένας δρών και εταίρος που κινείται με γνώμονα το καλό και συχνά της χρεώνεται πως μέσω αυτού ενδυναμώνει την εικόνα της και ταυτόχρονα πετυχαίνει τον υποβιβασμό άλλων δρώντων, παρουσιάζοντάς τους ως αδύναμους και κατώτερους. Ωστόσο, τα στοιχεία και τα ευρήματα ως προς τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, μαρτυρούν την πρόθεση της Ευρώπης να βοηθήσει τις χώρες αυτές, ενδυναμώνοντάς τις σε ένα πλαίσιο εταιρικής σχέσης και αλληλεγγύης. Η προώθηση του Πρωτοκόλλου του Κιότο και του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου στις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, αποτελεί μια απόδειξη αυτού, καθώς και ο ενεργός ρόλος που τους παραχώρησε σε σχέση με αυτά τα θεσμικά όργανα (SCHEIPERS & Sicurelli, 2008).

Οι μεταξύ τους Σύνοδοι Κορυφής, όπως και η Συμφωνία του Κοτονού που προαναφέρθηκε και υπεγράφη το 2000, εμβάθυναν τη σχέση τους και διεύρυναν τη συνεργασία τους, προσδιορίζοντας ταυτόχρονα και τις επιδιώξεις τους. Αυτές κυρίως αφορούν στη δημοκρατική διακυβέρνηση και τα ανθρώπινα δικαιώματα, το εμπόριο, την ενέργεια, τη μετανάστευση, την κλιματική αλλαγή, την επιστήμη, την εργασία και το διάστημα (Chouliaras et al., 2015). Η ατζέντα της Ε.Ε στην Αφρική έχει

καταφέρει να ενσωματώσει βαθμιαία στοιχεία διακυβέρνησης και ασφάλειας. Το μοντέλο στο οποίο επιμένει η Ευρώπη, στο να παρέχει βοήθεια στη διαχείριση κρίσεων, είτε ανθρωπιστικών, είτε πολιτικών και στρατιωτικών, ταιριάζει στην Αφρική λόγω των πολύπλευρων και πολυδιάστατων προβλημάτων που αντιμετωπίζει (Bagayoko & Gibert, 2009).

Την περίοδο που ακολούθησε του Ψυχρού Πολέμου, η Ευρώπη επέβαλε οικονομικές και πολιτικές προϋποθέσεις στην αναπτυξιακή της συνεργασία με την Αφρική, με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων προβλημάτων και προκλήσεων. Οι αντιφάσεις που δημιουργήθηκαν ανάμεσα στην διαφύλαξη της δημοκρατίας, των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της ασφάλειας στην ήπειρο, με τις νεοφιλελεύθερες οικονομικές μεταρρυθμίσεις που προωθήθηκαν, δημιούργησαν προβλήματα στις σχέσεις των δύο ηπείρων και υπονόμισαν την προσπάθεια και την αποτελεσματικότητα της συνεργασίας τους (Pallotti, 2018).

Οι συμφωνίες οικονομικής εταιρικής σχέσης που σύναψε η Ε.Ε με χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού, σηματοδοτούν μια νέα εποχή στις μεταξύ τους οικονομικές σχέσεις και θα επιφέρουν ελευθέρωση των τιμών, αποτελώντας ταυτόχρονα ισχυρό εργαλείο οικονομικών και εμπορικών διαπραγματεύσεων. Πέρα όμως των προνομίων και των ευκαιριών, μελέτες κάνουν λόγο για μεικτά αποτελέσματα για τις εμπλεκόμενες χώρες, καθώς φαίνεται σημαντικά ζητήματα σχετικά με την απώλεια δημόσιων εσόδων, την απασχόληση, τα μακροοικονομικά ισοζύγια και το κόστος προσαρμογής, να γενούν προβληματισμούς. Συνεπώς η κατανόηση των προκλήσεων και η διευκόλυνση των συζητήσεων που αφορούν στις διμερείς εμπορικές συμφωνίες, καθίσταται αναγκαία (Tröster et al., 2020).

Στη διεθνή σκηνή η Ευρώπη θεωρείται ως ένας σημαντικός και προοδευτικός δρών που προάγει τους τομείς της διατήρησης της ειρήνης και την προώθηση της δημοκρατίας. Για τις αφρικανικές κυβερνήσεις όμως, που επιθυμούν το μέγιστο δυνατό όφελος, οι ρήτρες περί ανθρώπινων δικαιωμάτων και δημοκρατίας που εφαρμόζονται στις εμπορικές τους συμφωνίες, κάνουν συχνά, τις δίχως τέτοιους περιορισμούς, ανταγωνιστικές εμπορικές συμφωνίες της Κίνας, πολύ πιο δελεαστικές (Fioramonti, 2009).

Παρά τα τυχόν προβλήματα και τον έντονο ανταγωνισμό από άλλους εταίρους της Αφρικής που έχει να αντιμετωπίσει η Ευρώπη, οι προσπάθειες ενίσχυσης της εταιρικής τους σχέσης δεν σταματούν. Η Ε.Ε. έχει δεσμευτεί να βοηθά μέσα από την εξωτερική της πολιτική και τους μηχανισμούς της. Έτσι συστάθηκε η «Αγροτική Αφρική», μια ειδική ομάδα που θα μπορεί να συμβουλευεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για το πώς θα δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας στον τομέα γεωργικών προϊόντων της Αφρικής και πώς θα προάγουν καλύτερα τη βιώσιμη ανάπτυξη. Εξίσου σημαντικούς στόχους αποτελούν η χρήση και διαχείριση των υδάτων, η καταπολέμηση της απώλειας και σπατάλης των τροφίμων, όπως και της κλιματικής αλλαγής, και τέλος η έρευνα και η καινοτομία. Για την περίοδο 2018-2020, οι προτεραιότητες που τέθηκαν, αφορούσαν στην εκπαίδευση, την επιστήμη και την τεχνολογία, αλλά και την ενίσχυση των επενδύσεων για τον βιώσιμο μετασχηματισμό της Αφρικής. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020). Στις 27 Φεβρουαρίου 2020, Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Επιτροπή της Αφρικανικής Ένωσης, συναντήθηκαν για τη 10^η σύνοδο, όπου και συζητήθηκε η μελλοντική τους συνεργασία. Η εντατικοποίηση της συνεργασίας τους θα εστιάζει σε πέντε βασικούς τομείς. Τη βιώσιμη ανάπτυξη και τις θέσεις εργασίας, τον ψηφιακό μετασχηματισμό, την πράσινη μετάβαση, την ειρήνη και τη διακυβέρνηση, όπως και την μετανάστευση. Μέσα από συνεχή διάλογο, η ανανεωμένη συνεργασία και οι εταιρικές σχέσεις στους παραπάνω τομείς, θα προωθηθούν μέχρι και την αναμενόμενη Διάσκεψη Κορυφής τον Οκτώβριο του 2020 στις Βρυξέλλες, όπου και θα καθοριστούν οι

μελλοντικές κοινές τους προτεραιότητες και στρατηγικές. Η πρόοδος που έχει σημειωθεί έκτοτε, περιλαμβάνει και την έναρξη της Συμμαχίας Αφρικής-Ευρώπης το 2018 για βιώσιμες επενδύσεις και εκτεταμένες εμπορικές και οικονομικές σχέσεις, όπως και τη συμφωνία Ε.Ε και Α.Ε, το 2018 επίσης, για την ειρήνη και την ασφάλεια και διακυβέρνηση (European Commission, 2020).

4.3 Ευρύτερο ενδιαφέρον από διεθνείς δρώντες

4.3.1 Αφρική - ΗΠΑ

Οι Η.Π.Α ως η ισχυρότερη οικονομία στον πλανήτη, χρειάζονται και καταναλώνουν τους περισσότερους φυσικούς πόρους συγκριτικά με τον υπόλοιπο κόσμο και παρέχουν συνεχή βοήθεια στην Αφρική, σε μια προσπάθεια ενίσχυσης των διμερών εμπορικών τους σχέσεων. Μέσα από την εισαγωγή φυσικών πόρων από αφρικανικές χώρες, η Αμερική πρέπει και επιθυμεί να διασφαλίσει την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου (Liu & Tang, 2018). Το έδαφος για αύξηση και επέκταση των επιχειρηματικών σχέσεων της Αφρικής με τις Η.Π.Α σε πολλούς στρατηγικούς τομείς, είναι πρόσφορο και εστιάζει κυρίως στην ψηφιακή οικονομία, την υγεία, τη γεωργία και την κλωστοϋφαντουργία. Βάσει αυτού και χάρη στους υπάρχοντες εμπορικούς πολέμους Κίνας-ΗΠΑ, η Αφρική επανατοποθετείται στρατηγικά και σταδιακά πολλές εταιρίες μεταβαίνουν προς τα εκεί (Odularu, 2020). Η κυβέρνηση των Η.Π.Α επιθυμεί να διευκολύνει την πρόσβαση σε μελλοντικές ευκαιρίες επενδύσεων και εμπορίου στην ήπειρο, με ολόενα και περισσότερους βουλευτές του κογκρέσου, να υποστηρίζουν τέτοιες προσπάθειες. Καθώς η Αφρική αποτελεί βασικό προμηθευτή ορισμένων φυσικών πόρων, το ενδιαφέρον για την περιοχή αυξάνεται. Παρά τις τάσεις αυτές όμως, η δυσπιστία εκ μέρους των αμερικάνικων επιχειρήσεων παραμένει ζωντανή και προτιμούν επενδυτικούς προορισμούς που εμπεριέχουν μικρότερο ρίσκο (Cook et al., 2017).

4.3.2 Αφρική - Ρωσία

Οι σχέσεις της Ρωσίας με την Αφρική, μετά την μεταψυχροπολεμική περίοδο, άρχισαν κάπως να δομηθούν υπό τα νέα δεδομένα συγκριτικά με άλλες δυνάμεις, όπως η Αμερική, η Κίνα ή η Ευρωπαϊκή Ένωση. Υπό την προεδρία όμως του Βλαντιμίρ Πούτιν και την οικονομική ανάπτυξη της Ρωσίας, έχουν γίνει προσπάθειες επανασύνδεσης με πολλές χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, οι οποίες εστιάζουν κυρίως στην οικονομία και το εμπόριο. Αρκετές μεγάλες ρωσικές εταιρείες, άρχισαν να δραστηριοποιούνται επιχειρηματικά στην ήπειρο, με την παραγωγή ενέργειας και τροφίμων, να αποτελούν κάποιους επιπλέον τομείς που προσφέρονται για περεταίρω συνεργασία μεταξύ τους (Χατζηαννίδης, 2020). Το ενδιαφέρον της Ρωσίας προς την Αφρική, δεν εστιάζει μόνο στον φυσικό της πλούτο, καθώς και η ίδια διαθέτει σημαντικά αποθέματα. Η Αφρική γίνεται όμως εξαιρετικά ελκυστική, ως προς την κερδοφορία της παραγωγής και της υψηλής ποιότητας των πρώτων υλών της. Ακόμα ο μεγάλος πληθυσμός της Αφρικής, την καθιστά έναν ισχυρό καταναλωτή ρωσικών αγαθών και υπηρεσιών (Arkhangelskaya & Shubin, 2013). Η Ρωσία επιθυμεί να αποκτήσει το πρώην κύρος της στην παγκόσμια διεθνή σκηνή και είναι πρόθυμη να στραφεί ξανά προς την αφρικανική ήπειρο, ακολουθώντας πλέον νέα μοντέλα και στρατηγικές (Fidan & Aras, 2010). Παρότι η Αφρική δεν βρίσκεται ακριβώς στο επίκεντρο της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας, το ενδιαφέρον και η πρόθεση για ισχυροποίηση των δεσμών τους, είναι έκδηλη. Τα τελευταία χρόνια το εμπόριο μεταξύ τους έχει

αυξηθεί σημαντικά και οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις των ρωσικών ένοπλων δυνάμεων στην Αφρική, επιβεβαιώνουν την επιθυμία της να αποτελέσει ξανά μια ισχυρή δύναμη στην ήπειρο (Oğultürk, 2017).

4.3.3 Αφρική - Ινδία

Στις διεθνείς επαφές της Αφρικής, σημαντικό ρόλο πλέον κατέχει και η Ινδία, η οποία το 2002 υιοθέτησε το πρόγραμμα «Focus Africa», με στόχο την ανάπτυξη των οικονομικών τους επαφών και μιας συνεπούς συνεργασίας μεταξύ τους (Bragina, 2019). Οι κυριότεροι λόγοι στους οποίους οφείλεται η εμπλοκή της Ινδίας στην Αφρική, είναι η ενεργειακή ασφάλεια, η τρομοκρατία και το εμπόριο. Η αναπτυξιακή τους συνεργασία συμπεριλαμβάνει διμερείς, περιφερειακούς και παν αφρικανικούς δεσμούς. Οι εμπορικές και επενδυτικές τους σχέσεις καθορίζονται κυρίως από την αγορά και τον ιδιωτικό τομέα, με την ινδική κυβέρνηση να υποστηρίζει πλήρως μηχανισμούς που προέρχονται από μη κυβερνητικές οργανώσεις. Ενώ τα μεγέθη και οι αριθμοί της συμβολής της Ινδίας δεν είναι συγκρίσιμα με αυτά της Κίνας ή των παραδοσιακών εταίρων της δύσης, η συμβολή της είναι σημαντική λόγω της νομιμότητας που χαίρει στην ήπειρο χάρη της δέσμευσής της να παρέχει τεχνική βοήθεια, εκπαίδευση και τεχνογνωσία υψηλού επιπέδου και χαμηλού κόστους. Επίσης εξαιρετικά σημαντική είναι η συμβολή της σε έργα μικρότερης εμβέλειας που αγνοούνται από τους ισχυρότερους (Chakrabarti & Ghosh, 2014).

4.3.4 Αφρική - Βραζιλία

Η Βραζιλία έχει αναζωπυρώσει τη σχέση της με την Αφρική τα τελευταία χρόνια, μέσα από το εμπόριο, επενδύσεις, πολιτικές συμμαχίες, και μιας αναπτυξιακής συνεργασίας που στοχεύουν στην ωφέλεια και των δύο πλευρών, αλλά και στην εξασφάλιση μιας ισχυρότερης φωνής και θέσης για τον Νότο. Μέσα από την οικονομική διπλωματία και την οικονομική υποστήριξη, οι σχέσεις τους έχουν αρχίσει να επαναδομούνται έπειτα από τον Ψυχρό πόλεμο. Η οικονομική παρουσία της Βραζιλίας στην ήπειρο, έχει αυξηθεί σημαντικά και πολλές εταιρείες της δραστηριοποιούνται πλέον εκεί. Οι εξαγωγές επίσης αυξάνονται, όπως και το ενδοβιομηχανικό και διμερές εμπόριο. Επιπλέον, σε θέματα πολιτικής και ασφάλειας, υπάρχουν πολλά σημεία όπου τα συμφέροντα της Βραζιλίας συμπίπτουν με αυτά της Αφρικής, ενώ η κυβέρνηση της Βραζιλίας δίνει έμφαση στη δημιουργία δίκαιων συνθηκών συνεργασίας (de Freitas, 2016). Η αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής της Βραζιλίας προς την Αφρική, έχει δύο κύριους στόχους. Έναν ευρύτερο, που αφορά την ισχυροποίηση του Νότου και την καλύτερη έκφρασή του στην παγκόσμια τάξη, και έναν πιο ρεαλιστικό, αυτόν της προώθησης και διεύρυνσης των οικονομικών στόχων και συμφερόντων της Βραζιλίας και της Αφρικής (Alves, 2013).

4.3.5 BRICS

Η είσοδος της Νότιας Αφρικής στους BRICS, αποτέλεσε αναμφίβολα ένα εξαιρετικής σημασίας γεγονός για ολόκληρη την ήπειρο, και γέννησε πολλές ελπίδες, προοπτικές αλλά και συνάμα προκλήσεις και ερωτηματικά. Οι σημαντικότεροι άξονες στους οποίους στηρίχτηκαν τα θετικά και ελπιδοφόρα σενάρια, ήταν το εμπόριο, η είσοδος στις διεθνείς αγορές, οι άμεσες ξένες επενδύσεις και μια ισχυρότερη θέση και φωνή σε διεθνή ζητήματα, με την παράλληλη αύξηση της διαπραγματευτικής της δύναμης (Asuelime, 2018). Η είσοδος της Νότιας Αφρικής, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως εκπρόσωπος της υποσαχάριας Αφρικής, στην ομάδα χωρών BRIC (S) τον Δεκέμβριο του 2010, παρά τις ανησυχίες που αρχικά ανέγειρε, δίνει την ευκαιρία στη Νότια Αφρική να διεκδικήσει και να προσμένει μια καλύτερη θέση στην παγκόσμια σκηνή και παράλληλα να ωθήσει τις παγκόσμιες δομές διακυβέρνησης να εισακούν καλύτερα τις ανάγκες του αναπτυσσόμενου κόσμου (Petropoulos, 2015).

Με την ένταξή της αυτή, η Νότιος Αφρική, μπορεί να αποτελέσει την φωνή ολόκληρης της ηπείρου σε διάφορα διεθνή φόρουμ και να αποτελέσει φυσικά και τη δίοδο για επενδύσεις από τους BRICS, σε μια τεράστια αγορά (Modi & Pinto, 2012).

Δίχως την πολύτιμη συμβολή και την ανάπτυξη των διμερών αυτών σχέσεων η υποσαχάρια Αφρική αδιαμφισβήτητα δε θα βρισκόταν σήμερα στο σημείο που βρίσκεται και πολλά από όσα έχει κατακτήσει πιθανότατα θα αποτελούσαν απλές επιθυμίες και επιδιώξεις. Η συνεργασία και η συνύπαρξη αυτή συνοδεύτηκε σε πολλές περιπτώσεις και από έναν άλλο σπουδαίο παράγοντα ανάπτυξης για την Αφρική, όπου είναι οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, όπου και θα αναλυθούν παρακάτω.

5. Άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ)

Κάπου ανάμεσα στη σφαίρα των ενδογενών και των εξωγενών παραγόντων που έχουν συμβάλει στην ανέλιξη, την πρόοδο και την ανάπτυξη που έχει σημειώσει η Αφρική, βρίσκονται οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις. Αποτελούν ξεχωριστό κεφάλαιο, καθώς είναι αδύνατο να ενταχθούν καθαρά στους ενδογενείς ή εξωγενείς παράγοντες ανάπτυξης, καθώς η πραγματοποίησή τους απαιτεί την συνεργασία και των δύο πλευρών. Από τη μία, στο εσωτερικό των χωρών πρέπει να δημιουργείται το κατάλληλο έδαφος για την προσέλκυσή τους, με τις κατάλληλες μεταρρυθμίσεις και πολιτικές και από μεριάς των επενδυτών πρέπει να υπάρχει η πρόθεση για συνεργασία, και να ξεπερνούν την υπάρχουσα από πολλούς δυσπιστία, ως προς την αξιοπιστία των χωρών.

Για τις χώρες της Αφρικής, καθώς στερούνται εγχώριων χρηματοοικονομικών πόρων ως προς την ανάπτυξή τους, οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ), αποτελούν πολύτιμη πηγή χρηματοδότησης. Δεδομένου λοιπόν αυτού, πολλές χώρες έχουν υιοθετήσει ανοιχτές πολιτικές προκειμένου να προσελκύσουν τις επιθυμητές επενδύσεις, με την τακτική αυτή να καθιστά τελικά τις ΑΞΕ, την βασικότερη πηγή εισροών κεφαλαίων. Πέρα από τους χρηματοοικονομικούς ωστόσο πόρους, αντίστοιχης σημασίας είναι και η προώθηση της τεχνολογίας και της τεχνογνωσίας, οι νέες θέσεις εργασίας, η επέκταση των υποδομών, η βιομηχανοποίηση και η αύξηση των εξαγωγών, όπου οι αυξημένες ΑΞΕ επιφέρουν (Oroku et al., 2019).

Σύμφωνα με την άποψη πολλών παρατηρητών, η έντονη προσέλκυση των ΑΞΕ από τις αφρικανικές χώρες, οφείλεται κυρίως στους φυσικούς της πόρους, καθώς και στο μέγεθος των αγορών τους. Παρά την αστάθεια που εμφάνιζαν σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο, χώρες όπως η Νιγηρία και η Αγκόλα, έχουν υπάρξει δύο από τις πιο πετυχημένες χώρες σε αυτόν τον τομέα, χάρη στο συγκριτικό πλεονέκτημα που τους δίνει το πετρέλαιό τους (Morisset, 1999).

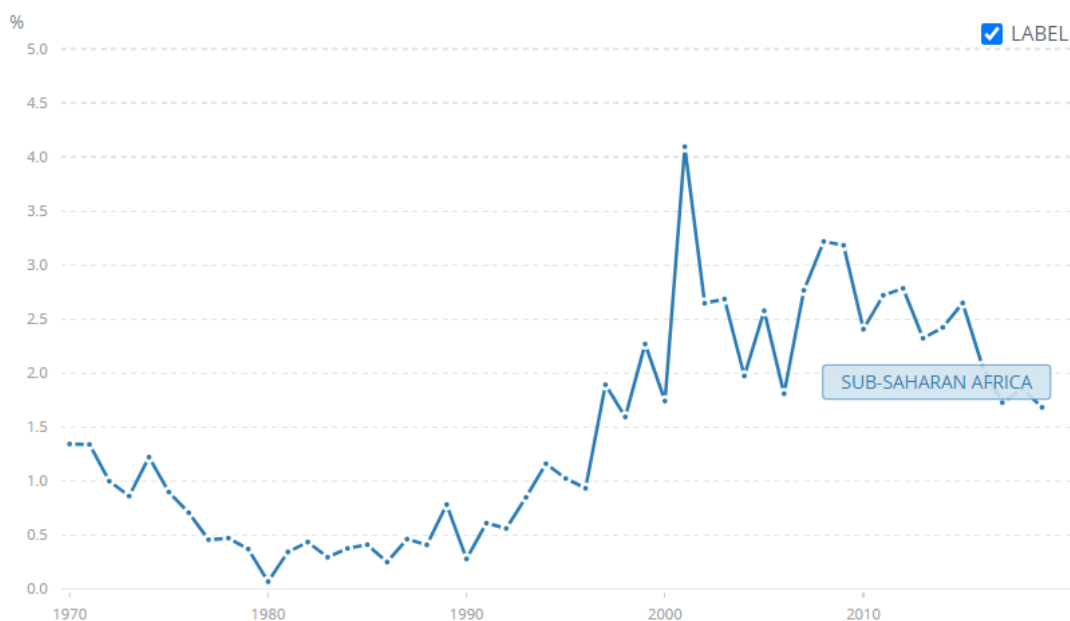
Οι έρευνες αποδεικνύουν με σαφήνεια πως η αύξηση των ΑΞΕ έχει σημαντικά θετικό αντίκτυπο στις προσπάθειες της Αφρικής για ανάπτυξη και απεγκλωβισμό από τη φτώχεια. Σε συνθήκες ενός ελκυστικού επενδυτικού κλίματος, ανάπτυξης υποδομών, εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού και

ενός σταθερού μακροοικονομικού περιβάλλοντος από τις χώρες υποδοχής, φαίνεται ότι ο θετικός αντίκτυπος των ΑΞΕ στην ανάπτυξη επιταχύνεται και ενδυναμώνεται.

Έτσι επιβεβαιώνεται ταυτόχρονα και η θεωρία πως μόνο υπό τις κατάλληλες συνθήκες και μια καλή, σταθερή πολιτική, οι επενδύσεις και η εξωτερική βοήθεια, μπορούν να συντελέσουν ουσιαστικά στην ανάπτυξη. Αξιοπερίεργο, είναι ωστόσο το γεγονός, ότι παρότι η σταθερότητα και η έλλειψη διαφθοράς αποτελούν σημαντική προϋπόθεση της εισροής επενδύσεων, χώρες της Αφρικής με υψηλά επίπεδα διαφθοράς, φαίνεται να επωφελούνται και αυτές από τον θετικό αντίκτυπο των ξένων επενδύσεων στην ανάπτυξη (Lumbila, 2005).

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η αφρικανική ήπειρος ως προς την προσέλκυση ξένων επενδύσεων, δε διαφέρουν σημαντικά και από αυτά των υπόλοιπων χωρών του αναπτυσσόμενου κόσμου. Οι ελλείψεις υποδομές, όπως και οι περίπλοκοι κυβερνητικοί κανονισμοί, φαίνεται να αποτελούν βασικούς περιορισμούς και δεν επιτρέπουν την πολύ ισχυρότερη ροή επενδύσεων που θα μπορούσαν να έχουν οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής σε περίπτωση που προσέφεραν ένα έδαφος για ασφαλή, δίκαιη και συνεπή επιχειρηματική δραστηριότητα. Στις μικρότερες χώρες, η επιτυχημένη ολοκλήρωση ενός και μόνο μεγάλου έργου, μπορεί να ενισχύσει σημαντικά το ενδιαφέρον για ΑΞΕ προς αυτή (Cotton & Ramachandran, 2001).

Από το 1990 έως το 2017 οι ΑΞΕ αυξήθηκαν κατά 15 φορές στην Αφρική και σε αυτό έχουν συμβάλει σημαντικά διάφορες διεθνείς συμφωνίες που επιτεύχθηκαν παράλληλα και αφορούν στις εμπορικές και επενδυτικές ροές. Σημαντικός ήταν ο ρόλος τους επίσης ως προς την ενθάρρυνση πραγματοποίησης επενδύσεων προς τις αφρικανικές χώρες χαμηλού εισοδήματος (Benfratello et al., 2019).

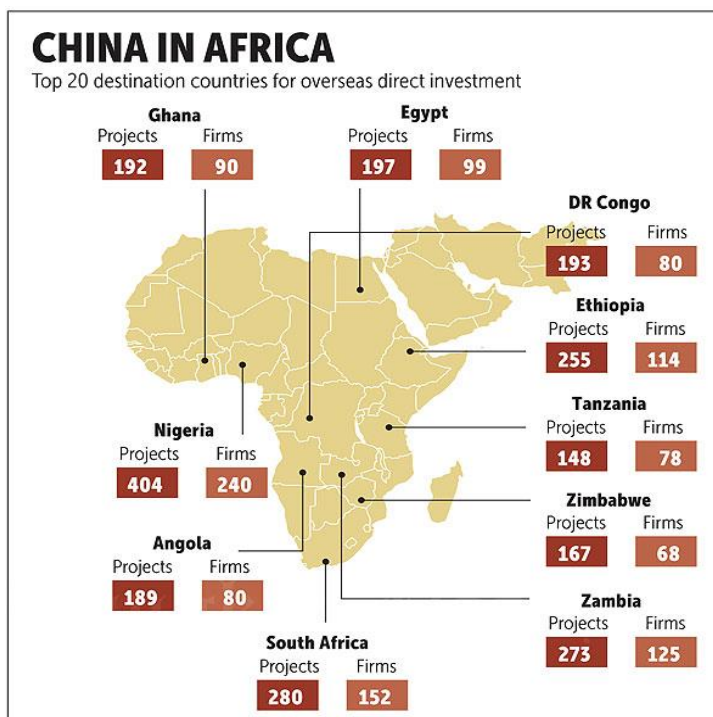
Γράφημα 6. Καθαρές εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων στην Υποσαχάρια Αφρική (1970-2019) (World Bank Group, 2019)

Πέρα από την ύπαρξη των παραδοσιακών εταίρων της Αφρικής για χρηματοδότηση και ΑΞΕ από χώρες του ανεπτυγμένου δυτικού κόσμου, σημειώνεται μια αύξηση στη δραστηριοποίηση στον τομέα

αυτό και από χώρες των BRIC. Ειδικότερα, η Κίνα και η Ινδία φαίνεται να αποτελούν σημαντικούς και ενεργούς παίκτες στην ήπειρο. Προβληματισμό όμως προκαλεί αυτή η στροφή στο κατά πόσο αυτοί οι νέοι επενδυτές θα προσφέρουν νέες ευκαιρίες και θα ενισχύσουν την ανάπτυξη, ή απλά θα θέσουν νέες προκλήσεις. Παρότι είναι σαφές πως η αύξηση των ΑΞΕ είναι πάντοτε ευπρόσδεκτη από τις αφρικανικές χώρες, εγείρονται ταυτόχρονα ανησυχίες ως προς την εκμετάλλευση του φυσικού πλούτου των περιοχών.

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι αφρικανικές κυβερνήσεις έχουν υιοθετήσει έξυπνες και φιλικές οικονομικές πολιτικές, επιδεικνύοντας ταυτόχρονα σύνεση στην μακροοικονομική τους διαχείριση, με τις οικονομίες τους να αποδεικνύονται σχετικά ανθεκτικές στην παγκόσμια οικονομική κρίση του 2009. Όλα αυτά τα δεδομένα, ήταν επόμενο να προσελκύσουν την Κίνα και την Ινδία και να τις οδηγήσουν στη δημιουργία μιας επενδυτικής στρατηγικής προς την Αφρική και να γίνουν με τη σειρά τους σημαντικοί παράγοντες στην ήπειρο, δημιουργώντας αξιοσημείωτες ευκαιρίες και αλλάζοντας τις μέχρι τότε εμπορικές και επενδυτικές τους σχέσεις (Chakrabarti & Ghosh, 2014).

Η επενδυτική πολιτική της Κίνας προς την Αφρική παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς είναι ιδιαίτερα ισχυρή και ενεργή, επενδύοντας σε τεχνολογία και ανθρώπινο δυναμικό, με τις αφρικανικές χώρες να εξασφαλίζουν τη σύνδεσή τους με μια κουλτούρα πολύ πιο οικεία συγκριτικά με τη δυτική, άνοδο του βιοτικού επιπέδου και μια σειρά πολιτικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων που συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξή τους. (Πατρικάκος, 2017). Οι ΑΞΕ της Κίνας στην Αφρική σχετίζονται κυρίως με την αναπτυξιακή βοήθεια και το εμπόριο και παρότι είναι οριακές συγκριτικά με αυτές που λαμβάνει από τον υπόλοιπο κόσμο και με αυτές που πραγματοποιεί η Κίνα συνολικά, η ραγδαία αύξησή τους και η σταθερά ανοδική τους πορεία είναι αξιοσημείωτη. Το πρώτο εξάμηνο του 2009 οι ΑΞΕ της Κίνας προς την Αφρική αυξήθηκαν κατά 81% συγκριτικά με την ίδια περίοδο του 2008, ξεπερνώντας το μισό δισεκατομμύριο δολάρια. Παρόλα αυτά και τα εντυπωσιακά στοιχεία που έχουν καταγραφεί, συχνά καθίσταται δύσκολο να εκτιμηθούν ακριβώς, καθώς διεξάγονται συχνά μέσω υπεράκτιων οντοτήτων και οι εκτιμήσεις από διάφορες πηγές διαφέρουν (Renard, 2011).

Εικόνα 2. Οι 20 σημαντικότερες χώρες για Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (Bangkok Post, 2017)

Η ήπειρος σημείωσε αύξηση της τάξεως του 11% στις εισροές των ΑΞΕ το 2019, αλλά παρά τις προβλέψεις της διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το εμπόριο και την ανάπτυξη, (UNCTAD) το 2018, οι ροές ΑΞΕ προς την Αφρική, ελαττώθηκαν κατά 10%. Ερχόμενοι στο παρόν, η πανδημία του κορονοϊού, φαίνεται πως θα επηρεάσει αρνητικά τις ροές των ΑΞΕ, όχι μόνο στην Αφρική, αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο. Στη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (UNCTAD 2020), εκτιμήθηκε πως οι ροές των άμεσων ξένων επενδύσεων, θα μειωθούν από 25% έως 40% μέσα στο 2020. Σημειώνεται πως αντίστοιχα σημαντική μείωση, και ίσως ακόμα μεγαλύτερη, αναμένεται να καταγραφεί σε ολόκληρο τον κόσμο (CENTRE, 2020c).

6. SWOT Analysis & Risk Matrix

6.1 SWOT Analysis

Στην προσπάθεια διερεύνησης όλων των παραγόντων που έχουν συντελέσει στην πρόοδο και την οικονομική ανάκαμψη της Αφρικής, αλλά και όπου μπορούν να στηρίξουν και μια μελλοντική περεταίρω άνθιση, εξετάζονται μέσω του εργαλείου SWOT Analysis οι σημαντικότερες ευκαιρίες και δυναμικές που έχουν οι χώρες, αλλά και οι σημαντικότεροι κίνδυνοι και απειλές, όπου μπορούν δυνητικά να σταθούν εμπόδιο, να επιβραδύνουν, ή ακόμα και καταστρέψουν τα μέχρι τώρα κατακτηθέντα όπως και τις μελλοντικές επιδιώξεις. Έχει η υποσαχάρια Αφρική τη δυναμική να αναδειχθεί σε νέο δρώντα της παγκόσμιας οικονομίας ή οι κίνδυνοι που διατρέχει θα παρεμποδίσουν την επιδίωξη αυτή;

6.1.1 Strengths

6.1.1.1 Μοναδικότητα / Διαφορετικότητα

Η Αφρική είναι μια ήπειρος μεγάλη, γεμάτη όμορφες αντιθέσεις και ποικιλομορφία. Η ποικιλομορφία αυτή ιδίως στην υποσαχάρια Αφρική καθρεφτίζεται στον πολιτισμό, τη θρησκεία, το φύλο, τις εθνικότητες, τις γλώσσες, την φυσική ομορφιά και πολλά άλλα πεδία. Η σωστή διαχείριση της διαφορετικότητας και της ποικιλομορφίας, σχετίζεται θετικά με την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και σε συνδυασμό με την εμβάθυνση στην κάθε εθνικότητα δημιουργείται το αίσθημα του “ανήκειν” και του συνόλου, όπου οδηγεί με τη σειρά του σε αύξηση της αποδοτικότητας και της παραγωγικότητας και ενισχύει την ευρύτερη ανάπτυξη. Από τη άλλη η ποικιλομορφία ως προς τις εθνικότητες, ειδικά στην υποσαχάρια Αφρική, σε συνδυασμό με την παγκοσμιοποίηση, μπορεί να γίνει εστία εθνικών συγκρούσεων. Για τον λόγο αυτό οι κυβερνήσεις, οι κοινωνίες και οι οργανισμοί, οφείλουν να εκτιμήσουν τα οφέλη που τους χαρίζει η διαφορετικότητά τους, και με χρηστή διαχείριση να επωφεληθούν από αυτά (Appiah et al., 2018). Η Αφρική είναι αδιαμφισβήτητα μια συναρπαστική ήπειρος και αυτό αποτελεί ένα από τα ισχυρά χαρτιά της. Εμπεριέχει τόσες πολλές διαφορετικές φυλές, έθιμα, παραδόσεις, γλώσσες και κουλτούρες, που την καθιστούν μοναδική στον κόσμο. Κάθε χώρα έχει τις φυλές της, τη γλώσσα της, τις πολιτιστικές της ιδιαιτερότητες, με τη δική τους ξεχωριστή συμβολή στην κουζίνα, τις τέχνες και τον πολιτισμό τους που έχει τις ρίζες του βαθιά στο παρελθόν. Όλη αυτή η πολυεπίπεδη διαφορετικότητα μπορεί να αποτελέσει πηγή οικονομικής, τουριστικής, πολιτισμικής ανάπτυξης και ο πλούτος της αυτός να “εξαργυρωθεί” σε πρόοδο και ευημερία.

6.1.1.2 Εκδημοκρατισμός

Η Αφρική, όπως και πολλές άλλες αναπτυσσόμενες περιοχές του κόσμου, έχουν υποστεί τις τελευταίες δεκαετίες σημαντικές πολιτικές αλλαγές και έχουν ανοίξει τον δρόμο για την ανάπτυξη και τον

εκδημοκρατισμό. Εάν εξετάσουμε την πολιτική κατάσταση των χωρών της Αφρικής τη δεκαετία του '80 συγκριτικά με σήμερα, θα λέγαμε πως πρόκειται για μια διαφορετική ήπειρο (Mbaku & Ihonvbere, 2018). Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, το τέλος των εσωτερικών αιματηρών συγκρούσεων, συνδυάστηκε από ένα κύμα εκδημοκρατισμού που για πρώτη φορά προήγαγε την διαφάνεια και τη λογοδοσία εκ μέρους των πολιτικών ηγετών. Το κύμα αυτό εκδημοκρατισμού, φάνηκε να είναι δυνατό και βιώσιμο, με τα καθεστώτα των χωρών να είναι πιο δημοκρατικά από ποτέ. Παρά τις αμφιβολίες πολλών αναλυτών και τους ισχυρισμούς για επιφανειακή δημοκρατία, η αλλαγή ήταν εμφανής και αδιαμφισβήτητη. Εξαιρετικά σημαντικό ήταν και το γεγονός ότι όλοι οι παλιοί ηγέτες σταδιακά αντικαταστάθηκαν από νέους, μορφωμένους και καταρτισμένους πολιτικούς με όραμα, απαλλαγμένοι από αντιδυτικές ιδέες και ενάντια στη διαφθορά (Chouliaras et al., 2015). Η αλλαγή αυτή παρά τα προβλήματα, τις αμφισβητήσεις και τις προκλήσεις που αναμφίβολα υπήρχαν και υπάρχουν, έδωσε μια νέα πνοή στην ήπειρο, γέννησε προοπτικές και ευκαιρίες και επανάφερε την Αφρική στον παγκόσμιο πολιτικό, οικονομικό και επιχειρηματικό χάρτη.

6.1.1.3 Νέος ηλικιακά πληθυσμός

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΟΗΕ ο πληθυσμός της Αφρικής αναμένεται να διπλασιαστεί μέχρι το 2050, αγγίζοντας τα 2,4 δισεκατομμύρια. Το αξιοσημείωτο είναι πως ο μισός εξ αυτού του πληθυσμού θα είναι κάτω των 25 ετών, γεγονός που γεννά εξαιρετικές ευκαιρίες για τη ήπειρο, αλλά και συνάμα σημαντικές προκλήσεις (AFD, 2019). Το λεγόμενο δημογραφικό μέρισμα, αφορά στην επίτευξη της επιτάχυνσης της οικονομικής ανάπτυξης, χάρη σε ένα υψηλό ποσοστό οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Η Αφρική, ως η ήπειρος με τον νεαρότερο πληθυσμό παγκοσμίως, έχει αυτό το πλεονέκτημα και πρέπει να το εκμεταλλευτεί. Με την προϋπόθεση λοιπόν πως θα αναπτυχθούν οι σωστές πολιτικές και οικονομικές πολιτικές, οι ευκαιρίες για ταχεία οικονομική ανάπτυξη είναι πολλές. Ο μικρός μέσος όρος ηλικίας, απελευθερώνει το διαθέσιμο εισόδημα των οικογενειών για να επενδυθεί στην υγεία, την εκπαίδευση και ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο (OSAA, n.d.). Παρότι οι δυσκολίες που μπορεί να επιφέρει η δημογραφική αυτή πραγματικότητα δεν είναι αμελητέες, δεν παύει όμως να αποτελεί ένα ισχυρό χαρτί που υπό τις κατάλληλες προϋποθέσεις μπορεί να αποδειχθεί πολύτιμο και σωτήριο.

6.1.1.4 Φυσικός πλούτος

Πλούσια σε πετρέλαιο και φυσικούς πόρους, η Αφρική κατέχει μια στρατηγική θέση στον παγκόσμιο χάρτη και ούσα μια από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες περιοχές για άμεσες ξένες επενδύσεις, καταφέρνει να προσελκύει το ενδιαφέρον. Έχει τις 6 από τις 10 ταχύτερα αναπτυσσόμενες οικονομίες στον κόσμο και κατέχει περίπου το 30% των υπολειπόμενων ορυκτών πόρων του πλανήτη. Υπάρχουν τεράστια κοιτάσματα πετρελαίου, φυσικού αερίου, και πολλών μεταλλευμάτων. Φιλοξενεί πέντε από τις ισχυρότερες χώρες παραγωγής πετρελαίου σε ολόκληρο τον κόσμο, και η ήπειρος στο σύνολό της, είναι πραγματικά πλούσια από ανεκμετάλλευτους φυσικούς πόρους, μέχρι και τεράστιο ανθρώπινο δυναμικό, το οποίο και οφείλει αξιοποιήσει (Al Jazeera, 2018).

6.1.2 Weaknesses

6.1.2.1 Διαφθορά

Η διαφθορά είναι ένα παγκόσμιο πρόβλημα και φυσικά δεν αφορά μόνο στην Αφρική. Ωστόσο συγκριτικά με άλλα αναπτυσσόμενα μέρη του κόσμου, δεν φαίνεται να έχει σημειώσει την ίδια πρόοδο ως προς το βιοτικό επίπεδο των πολιτών, και για αυτό φαίνεται να ευθύνεται σε μεγάλο η διαφθορά. Η επίπτωσή της στην μεταβατική περίοδο που περνά τις τελευταίες δεκαετίες η ήπειρος και την

προσπάθειά της για ανάκαμψη και ανάπτυξη, είναι εξαιρετικά επιβλαβής. Εάν δε βρεθούν άμεσα τρόποι για την αποτελεσματική καταπολέμηση της διαφθοράς, η Αφρική θα συνεχίσει να ταλαιπωρείται από υψηλά ποσοστά φτώχειας και εξαθλίωσης. Επιπλέον το πρόβλημα της διαφθοράς ζημιώνει σημαντικά και τις ξένες επενδύσεις. Επιχειρηματίες όπου μέσα από τη δραστηριοποίησή τους στην περιοχή μπορούν να παρέχουν πολύτιμη και αναγκαία τεχνογνωσία και εκπαίδευση, διστάζουν και κάνουν πίσω, λόγω της υφιστάμενης διαφθοράς (Mbaku, 2010). Δυστυχώς έξι από τις δέκα χώρες που σημειώνουν την υψηλότερη διαφθορά στον κόσμο, βρίσκονται στην υποσαχάρια Αφρική. Τα τελευταία χρόνια σημειώνονται προσπάθειες για την καταπολέμηση της διαφθοράς, τόσο από διεθνείς δρώντες και δωρητές, οι οποίοι πιέζουν για ορθότερη διακυβέρνηση και διαφάνεια, όσο και εσωτερικοί δρώντες όπου επιθυμούν την ανοδική πορεία και την εξυγίανση της ηπείρου (Hanson, 2009).

6.1.2.2 Αδύναμο εκπαιδευτικό σύστημα

Παρά την πρόοδο, την οικονομική ανάπτυξη και την ευρύτερη ανάκαμψή των τελευταίων δεκαετιών, η Αφρική ακόμη αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα σε ζωτικούς για την ανάπτυξή της τομείς και ένας από αυτούς είναι αυτός της παιδείας. Οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής έχουν τα υψηλότερα ποσοστά παιδιών που στερούνται της εκπαίδευσης με πάνω από το ένα πέμπτο των παιδιών ηλικίας 6 έως 11 ετών, να βρίσκονται εκτός σχολείου, και το 60% των νέων 15-17 ετών, επίσης (UNESCO, 2016). Με όλη την αναμενόμενη αύξηση του πληθυσμού και των νέων τα επόμενα χρόνια και τις αυξημένες απαιτήσεις που αυτό θα επιφέρει στον τομέα της εργασίας και όχι μόνο, κρίνεται εξαιρετικά σημαντική η βελτίωση και η αύξηση των ποσοστών εκπαίδευσης. Δυστυχώς τα μισά από το σύνολο των παιδιών που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης στον κόσμο, βρίσκονται στην Αφρική (Rees, 2018). Δίχως επείγουσα δράση η κατάσταση αναμένεται να επιδεινωθεί, με πολλαπλές συνέπειες για την ήπειρο.

6.1.2.3 Φτώχεια – Πείνα

Αν και η Αφρική από τις αρχές του 1990, όπως προαναφέρθηκε, έχει σημειώσει αξιοσημείωτη πρόοδο ως προς τα ποσοστά φτώχειας και η κατάσταση έχει βελτιωθεί αισθητά σε πολλές περιοχές της, δυστυχώς υπάρχουν ακόμα αρκετές ευάλωτες περιοχές όπου τα ποσοστά φτώχειας είναι ιδιαίτερα υψηλά και οι ρυθμοί μείωσής της, ιδιαίτερα αργοί. Σε αυτό έχει συντελέσει σημαντικά η ταχεία και υψηλή αύξηση του πληθυσμού όπου επιβραδύνει την αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, και οι εξαρχής δυσμενείς συνθήκες που κάνουν την εξάλειψή της ακόμα πιο αργή συγκριτικά με άλλα κράτη χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος. Η ανάπτυξη λοιπόν περισσότερων πολιτικών προς την κατεύθυνση αυτή παραμένει μεγάλη και επείγουσα (Christiaensen & Hill, 2019). Είναι αναμφίβολο πως οι δεκαετίες της οικονομικής ανάπτυξης, μείωσαν τα ποσοστά φτώχειας και έδωσαν την ευκαιρία σε πολλές αναπτυσσόμενες οικονομίες να ορθοποδήσουν και οι ζωές των ανθρώπων να βελτιωθούν (Mattes et al., 2016). Ωστόσο η φτώχεια παραμένει ένα υπαρκτό πρόβλημα σε πολλές περιοχές, τόσο σημαντικό που δεν γίνεται να παρακαμφθεί την στιγμή που η υποσαχάρια Αφρική σημειώνει τα μεγαλύτερα ποσοστά πείνας και ένας στους τέσσερις βρίσκεται υποσιτισμένος (Adeniyi, 2016).

6.1.2.4 Ανισότητα

Η Αφρική κατέχει τη δεύτερη θέση παγκοσμίως ως προς τα επίπεδα ανισότητας και παρά το γεγονός ότι μεταξύ του 1990 και του 2009 η εισοδηματική ανισότητα μειώθηκε κατά 4,3%, τα ευρύτερα οφέλη της ανάπτυξης που σημειώθηκε στην ήπειρο από το 2000, δεν είχαν ευρεία εμβέλεια και δεν έφτασαν παντού (Odusola, 2017a). Δυστυχώς στοιχεία ανά τον κόσμο δείχνουν πως η οικονομική ανάπτυξη και η μείωση της φτώχειας, δεν οδηγούν αυτομάτως και στη μείωση της ανισότητας. Η Ρουάντα αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού, με την ταχεία οικονομική ανάπτυξη να επιφέρει ταυτόχρονα και

αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας (Odusola, 2017b). Η αυξημένη διαφθορά συμβάλλει επίσης σημαντικά στην εισοδηματική ανισότητα και οι φτωχότερες χώρες όπως είναι αναμενόμενο πλήττονται περισσότερο (Gyimah-Brempong, 2002). Οι έρευνες μαρτυρούν σημαντικές διαφορές στα επίπεδα εισοδήματος εντός των χωρών και αυτό φαίνεται να είναι και η κύρια αιτία της μη αναμενόμενης επίδρασης της μικροοικονομικής ανάπτυξης στην μείωση της φτώχειας (Chancel et al., 2019). Η μείωση λοιπόν της ανισότητας στην υποσαχάρια Αφρική είναι απαραίτητη, καθώς οι συνέπειές της είναι ορατές σε όλους τους τομείς, από την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και ενότητα, τη μείωση της φτώχειας, μέχρι και τη δημόσια υγεία (UNESCO et al., 2016).

6.1.3 Opportunities

6.1.3.1 Διεθνές ενδιαφέρον

Καθώς η Αφρική θεωρείται από πολλούς η ήπειρος του μέλλοντος, πλούσια σε ορυκτά και φυσικούς πόρους, με αρκετές ανερχόμενες οικονομίες, με νέες, σχετικά σταθερές πολιτικές και με τα νέα δημογραφικά στοιχεία να είναι υπέρ της, έχει καταφέρει να προσελκύσει το διεθνές ενδιαφέρον. Τις δύο τελευταίες δεκαετίες, σημαντικοί δρώντες, όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η Κίνα, αλλά και η Ινδία, καταβάλλουν προσπάθειες για μια σταθερή και προσοδοφόρα συνεργασία με την ήπειρο. Ταυτόχρονα διακυβερνητικές οντότητες, μη κυβερνητικές οργανώσεις και πολυεθνικές εταιρείες, έχουν ολοένα και πιο ισχυρή παρουσία, η οποία σε συνδυασμό με τα θετικά σενάρια για την Αφρική, τη βγάζουν από το περιθώριο και ενισχύουν το διεθνές ενδιαφέρον (Gurjar, 2018). Μια νέα Αφρική φαίνεται να αναδύεται και ο υπόλοιπος κόσμος ξεκινά να το αντιλαμβάνεται. Έχει πάψει πλέον να αποτελεί συνώνυμο του πολέμου, της φτώχειας, της πείνας και των ασθενειών, αλλά αναγνωρίζεται πλέον και η σημαντική οικονομική της στροφή και ανάκαμψη, όπως και η βελτιωμένη διακυβέρνηση. Το γεγονός αυτό μεταφράζεται σε αύξηση επενδύσεων μεταρρυθμίσεων, και μιας διευρυμένης πλέον βάσης καταναλωτών, όπου ενισχύει την ανάπτυξη σε όλους τους τομείς. Οι αλλαγές που αφορούν στη διακυβέρνηση και την ανθρώπινη ανάπτυξη φαίνονται μακροπρόθεσμα βιώσιμες και ενισχύονται από φιλικές προς την επιχειρηματικότητα μεταρρυθμίσεις. Για πολλούς παγκόσμιους επενδυτές η Αφρική πλέον ταυτίζεται με τις ευκαιρίες και την ανάπτυξη, γεγονός που κάνει ολοένα και περισσότερους διεθνείς δρώντες να στρέφουν το ενδιαφέρον τους προς τα εκεί και να την επανατοποθετούν στον παγκόσμιο πολιτικό και οικονομικό χάρτη (Muhammad Al Amine, 2016).

6.1.3.2 Νέα γενιά ηγετών και επιχειρηματιών

Σημαντική ευκαιρία για το μέλλον και την ανάπτυξη της Αφρικής, αποτελεί η αξιοποίηση της νέας γενιάς ηγετών, επιχειρηματιών αλλά και επιστημόνων, όπου αποτελούν το μέλλον της ηπείρου και μπορούν να την απαγκιστρώσουν από όλα όσα την κρατούν στο περιθώριο. Η νέα γενιά επιχειρηματιών έχουν μάθει να λειτουργούν στην πραγματικότητα ενός παγκοσμιοποιημένου κόσμου και αγοράς, οργανώνοντας ένα σύστημα δικτύων επιχειρήσεων που αποτελείται από εθνικούς, παναφρικανικούς, αλλά και περιφερειακούς οργανισμούς. Μερικά καίρια χαρακτηριστικά τους, αποτελούν οι σύγχρονες μέθοδοι διοίκησης και διαχείρισης που εφαρμόζουν, η διαφάνεια στις επιχειρηματικές τους πρακτικές και η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών. Υπερασπίζονται τον ιδιωτικό τομέα, αυξάνουν το ενδοαφρικανικό εμπόριο και βελτιώνουν το γενικότερο επιχειρηματικό κλίμα, προωθώντας έτσι την περιφερειακή οικονομική ολοκλήρωση. Αξιοσημείωτη είναι η συμβολή τους στην αλλαγή κυβερνητικών πολιτικών, την υπογραφή συμφωνιών με πολυμερείς οργανισμούς, τη δημιουργία ταμείων επιχειρηματικών κεφαλαίων, αλλά και στην επίβλεψη περιφερειακών οικονομικών οργανισμών (McDade & Spring, 2005). Η πραγματική αλλαγή και ανάπτυξη στην Αφρική θα επέλθει

μόνο μέσα από συνταγματικά και δημοκρατικά κράτη υπό νόμιμη ηγεσία. Οι νέοι ηγέτες αποτελούν την ευκαιρία για την ανοικοδόμηση των κρατών μέσα από νομιμοποιημένη ηγεσία, όπου θα αυξήσει την αναπτυξιακή τους ικανότητα (Mangu, 2008). Η υπανάπτυκτη θέση στην οποία βρισκόταν η Αφρική οφείλεται στην κακή ηγεσία και τώρα με τη νέα γενιά ηγετών όπου έχουν άλλη παιδεία, ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη και την ευημερία των πολιτών και υιοθετούν εκδημοκρατισμένες πολιτικές, με ανοιχτό πνεύμα, είναι αυτό που πραγματικά χρειάζονται τα αφρικανικά κράτη για να παρατάξουν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα ώστε να ανταγωνιστούν αποτελεσματικά στο διεθνές περιβάλλον (Amah, 2019).

6.1.3.3 Τουρισμός

Ο τουρισμός φαίνεται να αποτελεί πλέον έναν τομέα κλειδί για τις αναπτυσσόμενες χώρες της Αφρικής. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται ολοένα και περισσότερο στον τουριστικό τομέα, καθώς θεωρείται ταχέως αναπτυσσόμενος και μια σημαντική πηγή δημιουργίας θέσεων απασχόλησης. Ο αυξανόμενος αριθμός τουριστών έχει θετικές επιπτώσεις στην οικονομία και συμβάλει σε ένα υψηλότερο βιοτικό επίπεδο. Οι πολυεθνικές τουριστικές επιχειρήσεις που επενδύουν στην Αφρική, έχουν συμβάλει δυναμικά στην αύξηση του τουρισμού, καθώς και τις ΑΞΕ. Σημειώνεται επίσης πως οι ξένες επενδύσεις που αφορούν στον τουρισμό, δεν περιορίζονται μόνο στους παραδοσιακούς εταίρους, γεγονός που τις καθιστά ιδιαίτερα σημαντικές και γεννά νέες προοπτικές (Bezuidenhout & Grater, 2016). Μελέτες δείχνουν μια σημαντική συσχέτιση μεταξύ των εισροών ΑΞΕ και της τουριστικής ανάπτυξης. Κρίνεται απαραίτητη λοιπόν η δημιουργία και η ανάπτυξη των κατάλληλων πολιτικών για πολιτική σταθερότητα και διατήρηση της οικονομικής ανάπτυξης, ώστε να συνεχιστεί η ροή των επενδύσεων και η τουριστική ανάπτυξη, που μπορούν να συνεισφέρουν θεαματικά στην ευρύτερη ευημερία και πρόοδο ολόκληρης της ηπείρου (Adeola et al., 2020).

6.1.3.4 Επιχειρηματικότητα

Έπειτα από την επιβράδυνση που σημείωσε η ανάπτυξη στην Αφρική μετά την Αραβική Άνοιξη το 2011 και την κατάρρευση των τιμών του πετρελαίου το 2014, φαίνεται να έχει επανέλθει και οι μελλοντικές προοπτικές της να είναι ευοίωνες. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, για το 2019, πέντε από τις δέκα πιο βελτιωμένες χώρες ως προς τον δείκτη Doing Business, βρίσκονται στην Αφρική, και το ένα τρίτο των μεταρρυθμίσεων που καταγράφηκαν παγκοσμίως, ήταν στην υποσαχάρια Αφρική. Το βελτιωμένο επιχειρηματικό περιβάλλον που έχει αυξήσει την επιχειρηματική δραστηριότητα, φαίνεται να στηρίζεται σε πέντε μακροπρόθεσμες τάσεις. Ένας ταχέως αυξανόμενος και αστικοποιημένος πληθυσμός, η εκβιομηχάνιση της ηπείρου, η μείωση του χάσματος ως προς τις υποδομές της, οι καινοτομίες ως προς την απελευθέρωση του φυσικού και γεωργικού της πλούτου, και η δυνατότητα αυξημένης ψηφιακής πρόσβασης. Το επιχειρηματικό δυναμικό της ηπείρου είναι μεγάλο και απλώνεται σε πολλούς τομείς. Σε αυτούς εντάσσονται οι τομείς της γεωργίας, της ενέργειας, των υποδομών, των φυσικών πόρων και των πληροφοριών, προσφέροντας σημαντικές ευκαιρίες στους επιχειρηματίες. Κατέχοντας το 65% της ακαλλιέργητης γης σε ολόκληρο τον πλανήτη, η Αφρική είναι σε θέση να αποτελεί έναν πολύ σημαντικό παγκόσμιο προμηθευτή τροφίμων και να παρέχει ταυτόχρονα επιχειρηματικές ευκαιρίες στον τομέα της εξόρυξης, έχοντας τα μεγαλύτερα αποθέματα στον κόσμο σε διαμάντια, χρυσό και πολλά άλλα πολύτιμα ορυκτά (Leke & Signé, 2009). Για τη διατήρηση και τη βέλτιστη αξιοποίηση όλων των πλεονεκτημάτων και των κεκτηθέντων επιτυχιών, χρειάζεται προσεκτικός σχεδιασμός και αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού, μεταφορά τεχνολογίας και απόκτηση τεχνογνωσίας από άλλα έθνη, όπως και η μέγιστη αξιοποίηση της τεχνολογίας για ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης (Amankwah-Amoah et al., 2018).

6.1.4 Threats

6.1.4.1 Περιβάλλον/ Κλιματική αλλαγή

Η παγκόσμια κλιματική αλλαγή και ο αντίκτυπός της στην υγεία θεωρείται ως η μεγαλύτερη παγκόσμια απειλή για την υγεία του 21^{ου} αιώνα. Η Αφρική αποτελεί μια από τις πιο ευάλωτες περιοχές στον κόσμο ως προς τον κίνδυνο αυτό, καθώς σημειώνει χαμηλά επίπεδα προσαρμοστικής ικανότητας και την υψηλή εξάρτησή της από τη γεωργία (Bickton, 2016). Παρά τα πολύ χαμηλά ποσοστά συμβολής της στην ατμοσφαιρική ρύπανση, στην εκπομπή αερίων και την υπερθέρμανση του πλανήτη, παραμένει η πιο ευάλωτη ήπειρος στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Έτσι τίθενται αυτομάτως σε κίνδυνο οι οικονομίες της, η δημόσια υγεία, τα συστήματα νερού και τροφίμων και διακυβεύεται η πρόοδος και η ανάπτυξη που έχει σημειώσει σε όλους τους τομείς. Η ευπάθειά της αυξάνεται χάρη στο γεγονός ότι ένα μεγάλο κομμάτι της απασχόλησης στην ήπειρο βασίζεται σε ευάλωτες από τον καιρό δραστηριότητες, όπως η γεωργία, η αλιεία και η βοσκή, με αποτέλεσμα την εισοδηματική απώλεια και την αύξηση της επισιτιστικής ανασφάλειας. Επτά από τις δέκα πιο ευάλωτες στην κλιματική αλλαγή χώρες βρίσκονται στην Αφρική και τέσσερις χώρες της κατατάσσονται στις ισχυρότερα πληττόμενες, με την Μοζαμβίκη στην πρώτη θέση, το Μαλάουι στην τρίτη, και την Γκάνα και τη Μαδαγασκάρη, να βρίσκονται από κοινού στην όγδοη (African Development Bank, 2019).

6.1.4.2 Τρομοκρατία

Η τρομοκρατία από το εξωτερικό, αλλά και από το εσωτερικό της περιβάλλον, αποτελεί ένα κομμάτι της ιστορίας της Αφρικής. Η στρατηγική σημασία της ηπείρου ως προς την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ενισχύθηκε κυρίως μετά την 11^η Σεπτεμβρίου. Η πληθώρα των τρωτών της σημείων σε διάφορους τομείς, όπως και όπως και η άφθονη προμήθεια όπλων και πυρομαχικών, την καθιστούσαν ανέκαθεν ευάλωτη στο φαινόμενο της τρομοκρατίας (Solomon, 2015). Η παγκόσμια τρομοκρατική δράση της Αλ Κάιντα στη σύγχρονη ιστορία είχε την αφετηρία της στην Αφρική, όπου ο Μπίν Λάντεν τη χρησιμοποίησε ως τη στρατηγική του βάση και σήμερα η Αλ Κάιντα, όπως και το ISIS, χρησιμοποιούν την Αφρική ως έναν σημαντικό τόπο επιχειρήσεων (Alvi, 2019). Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια ταχέως αναπτυσσόμενη τάση των τρομοκρατικών δραστηριοτήτων στην ήπειρο, η οποία δεν αντικατοπτρίζει μόνο τον αριθμό των επιθέσεων, αλλά και των χωρών που επηρεάζονται από αυτές (Kambela, 2019). Οι επιπτώσεις της τρομοκρατίας στην διακυβέρνηση, αλλά και την οικονομία των αφρικανικών χωρών είναι ιδιαίτερα σημαντικές, ιδιαίτερα όταν γίνεται λόγος για διεθνή τρομοκρατία (Asongu & Nwachukwu, 2017). Στις χώρες όπου οι επιθέσεις είναι συχνές και οδηγούν σε μεγάλο αριθμό θανάτων, όπως είναι αναμενόμενο οι συνέπειες είναι ακόμη πιο καταστρεπτικές, με σημαντική αύξηση των στρατιωτικών δαπανών και απώλεια φορολογικών εσόδων (Cevik & Ricco, 2020).

6.1.4.3 Έγκλημα στον κυβερνοχώρο

Το ηλεκτρονικό έγκλημα και οι επιθέσεις στον κυβερνοχώρο, είναι ένα φαινόμενο που τα τελευταία χρόνια σημείωσε έξαρση και αποτελεί ένα παγκόσμιο πρόβλημα. Η Αφρική κατέχει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, με σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις (Bada et al., 2019). Θεωρείται εξαιρετικά ευάλωτη στον τομέα αυτό χάρη στην έλλειψη σχετικής νομοθεσίας, αδυναμία αυτοπροστασίας με τα κατάλληλα μέτρα και έλλειψη ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης. Το διαδίκτυο έχει διεισδύσει για τα καλά στην Αφρική και ως το 2022 αναμένεται να έχει ένα δισεκατομμύριο χρήστες. Αυτό σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το έγκλημα στον κυβερνοχώρο έχει στρέψει την προσοχή του στις αναδυόμενες οικονομίες, αυξάνει την τρωτότητά της. Η έκθεση Accenture παρουσίασε στοιχεία για πολλές επιτυχημένες επιθέσεις το 2019, κυρίως κατά σημαντικών

οργανισμών και υπηρεσιών. Οι άνθρωποι και οι οργανισμοί τίθενται σε άμεσο κίνδυνο, με άμεσες επιπτώσεις στις ζωές και το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων. Δυστυχώς η ήπειρος πέρα της ελλιπούς νομοθεσίας, στερείται και επαγγελματιών ασφάλειας όπου θα μπορούσαν να θωρακίσουν τις κυβερνήσεις, τις επιχειρήσεις και τους πολίτες και θα βελτίωναν τις προσεγγίσεις και τις τακτικές ασφάλειας. Η άμεση εκπαίδευση και η ενημέρωση κρίνονται λοιπόν απαραίτητες για την κατανόηση των διαδικασιών και μεθόδων επίθεσης, και τον μετέπειτα εντοπισμό και καταπολέμησή τους (Slater, 2020).

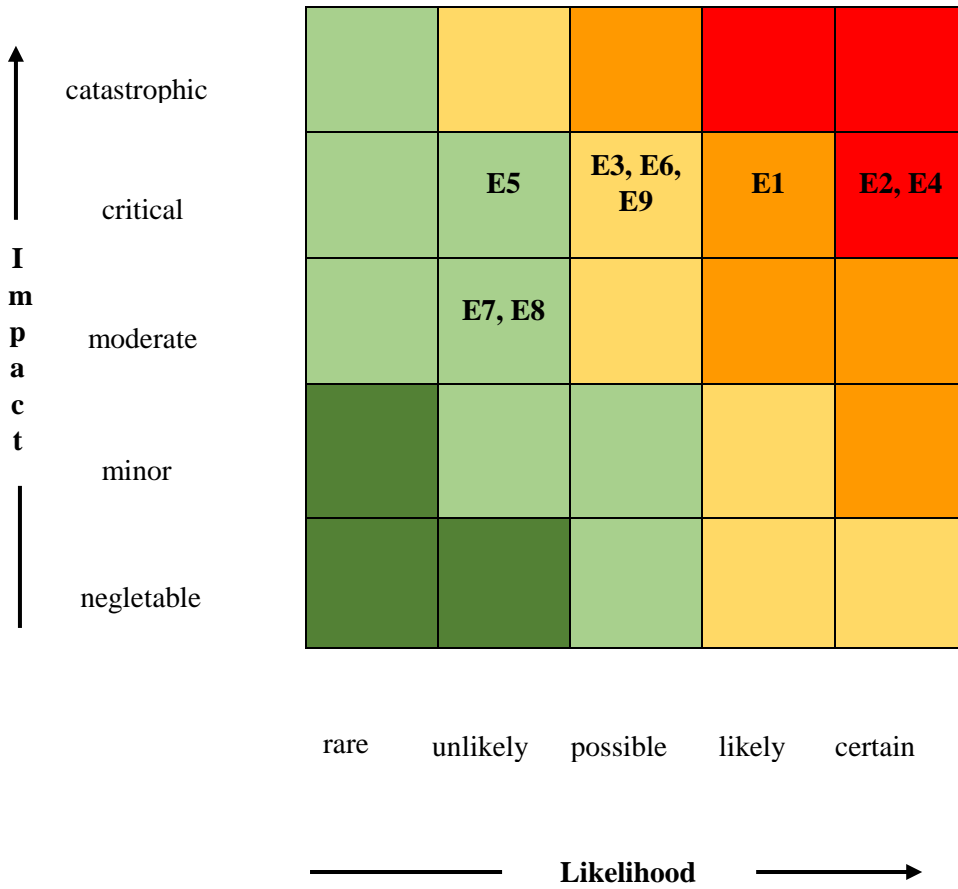
6.1.4.4 COVID-19

Η πανδημία του κορονοϊού φαίνεται πως έχει πολύ σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομία των χωρών της υποσαχάριας Αφρικής. Αναμένεται συρρίκνωση της τάξεως του 3,2%, διπλάσια από αυτή που είχε αρχικά υπολογιστεί τον Απρίλιο του 2019. Το ποσοστό αυτό αποτελεί το χειρότερο ρεκόρ και μαρτυρά την απόκλιση επτά ποσοστιαίων μονάδων από την αναμενόμενη ανάπτυξη πριν την εμφάνιση του ιού. Οι συνέπειες για ορισμένα από τα πιο ευάλωτα νοικοκυριά του πλανήτη θα είναι σημαντικές, και ρίξουν το κατά κεφαλήν εισόδημα σε επίπεδα που βρισκόταν αρκετά χρόνια πριν. Η παγκόσμια τράπεζα προβλέπει μια σημαντική πτώση των εμβασμάτων για το 2020, αφαιρώντας έτσι μια σημαντική πηγή εισοδήματος και μειώνοντας ταυτόχρονα την ικανότητα των κυβερνήσεων να αντιμετωπίσουν την υγειονομική αυτή κρίση. Ταυτόχρονα σημειώθηκε μείωση στη ζήτηση για τα προϊόντα της Αφρικής και υποτίμηση των τοπικών νομισμάτων, λόγω της επιδείνωσης του ισοζυγίου συναλλαγών. Η έναρξη εμπορικών συναλλαγών στο πλαίσιο του AfCFTA αναβλήθηκε λόγω της πανδημίας, στερώντας όλες τις υποσχέσεις για νέες εξαγωγές, θέσεις εργασίας και επενδύσεις, και παράλληλα η αεροπορική βιομηχανία, όπως και ο τουρισμός όπου αντιπροσωπεύει σημαντικό ποσοστό του ΑΕΠ, ζημιώθηκαν σημαντικά (K'alanf'aryan et al., 2020). Παρότι οι κυβερνήσεις ενήργησαν αρκετά γρήγορα για να στηρίξουν τις οικονομίες τους, τα ήδη υψηλά ποσοστά θανάτων και πριν την εμφάνιση της πανδημίας, όπως και οι περιορισμένες δημοσιονομικές ικανότητες, περιόρισαν τα αποτελέσματα και την ικανότητα ανταπόκρισης. Οι υποσαχάριας αφρικανικές χώρες ανακοίνωσαν φορολογικά πακέτα σχετικά με τον ιό, της τάξεως του 3% του ΑΕΠ, μέτρα ιδιαίτερα αναγκαία, αλλά και με επιπτώσεις εις βάρος άλλων σημαντικών αναγκών. Η Παγκόσμια Τράπεζα εκτιμά εκτόξευση των επιπέδων φτώχειας ως συνέπεια της κατάστασης, με αύξηση περίπου 20 εκατομμυρίων στους αριθμούς φτώχειας για το 2020. Ταυτόχρονα οι κυβερνήσεις βρίσκονται σε επαγρύπνηση και υιοθετούν καινοτόμες πολιτικές για να διασφαλίσουν και να προστατέψουν όσο το δυνατόν περισσότερο τον πληθυσμό τους (Selassie, 2020).

Εστιάζοντας καθαρά στον οικονομικό τομέα ωστόσο, και λαμβάνοντας υπόψιν τους παγκόσμιους οικονομικούς κινδύνους, οι περισσότεροι εξ αυτών αφορούν και στην Αφρική, άλλοι σε μεγαλύτερο και άλλοι σε μικρότερο βαθμό, και απειλούν την επιθυμητή ανάπτυξη.

6.2 Μήτρα κινδύνων (MATRIX)

Παρακάτω, παρουσιάζονται βάσει του Global Risk Report 2020 οι εννέα σημαντικότεροι οικονομικοί κίνδυνοι σε παγκόσμιο επίπεδο για το 2020. Έπειτα ακολουθεί η κατάταξή τους σε μια μήτρα κινδύνων βάσει της πιθανότητας εκδήλωσής τους και του αντίκτυπού τους σε περίπτωση εκδήλωσής τους, προσαρμοσμένη στα δεδομένα των χωρών της υποσαχάριας Αφρικής. Τέλος, ακολουθεί μια σύντομη αναφορά στους τρεις σημαντικότερους εξ' αυτών.

E1	Energy price shock
E2	Unemployment
E3	Fiscal crises
E4	Illicit trade
E5	Unmanageable inflation
E6	Financial failure
E7	Asset bubbles
E8	Deflation
E9	Critical infrastructure failure

6.2.1 Unemployment – Ανεργία (E2)

Η ανεργία αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά και δυσεπίλυτα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα που απασχολεί σχεδόν όλες τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής. Παρά τις αυξανόμενες κοινωνικές δαπάνες για τη βελτίωση διάφορων κοινωνικοοικονομικών δεικτών, συμπεριλαμβανομένου και αυτού της ανεργίας, η κατάσταση παραμένει θολή και η αποτελεσματικότητά τους αμφισβητείται (Fosu, 2019). Η ραγδαία αστικοποίηση των τελευταίων ετών δεν βρίσκει κατάλληλα προετοιμασμένες τις περιοχές υποδοχής και το πρόβλημα της ανεργίας εμφανίζεται άμεσα. Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας υπό αυτές τις συνθήκες, δημιουργούν αυτομάτως υψηλά ποσοστά άτυπης απασχόλησης και μη ορθής φορολόγησης, όπου με τη σειρά τους στερούν από το κράτος σημαντικό χρηματοοικονομικό κεφάλαιο (Bandar, 2020). Χάρη στα ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση, το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό είναι ανειδίκευτο ή χαμηλής ειδίκευσης και κατά συνέπεια, ευάλωτο, καθιστώντας έτσι την ανεργία και την υποαπασχόληση μια από τις σημαντικότερες ανησυχίες των ηγετών και των επιχειρηματιών σε 22 από τις 34 χώρες της υποσαχάριας Αφρικής (Fleming, 2019). Ειδικότερα η ανεργία των νέων απασχολεί ιδιαίτερα την ήπειρο, καθώς το ένα τρίτο του πληθυσμού ηλικίας 15-35 ετών είναι άνεργοι, μεγάλο ποσοστό τους υποαπασχολείται και μόνο ένας στους έξι είναι μισθωτός. Τα ποσοστά ανεργίας στους νέους είναι διπλάσια, με την υποαπασχόληση να κορυφώνεται επίσης σε πάνω από τους μισούς νέους του εργατικού δυναμικού πολλών χωρών. Περίπου δέκα με δώδεκα εκατομμύρια νέων εισέρχονται κάθε χρόνο στο εργατικό δυναμικό, τη στιγμή που οι αντίστοιχες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται είναι μόλις 3,1 εκατομμύρια. Οι συνέπειες του φαινομένου είναι εκτεταμένες και σοβαρές και τροφοδοτούν τις συγκρούσεις, τη μετανάστευση και το χαμηλό βιοτικό επίπεδο (African Development Bank, 2018).

6.2.2 Illicit trade – Παράνομο εμπόριο (E4)

Ο αρνητικός αντίκτυπος των παράνομων χρηματοοικονομικών ροών μέσα από το εμπόριο, είναι ισχυρότατος, και αποτελεί τροχοπέδη στην πρόοδο και τους αναπτυξιακούς στόχους της Αφρικής. Οι συνέπειες είναι πολύπλευρες και επηρεάζουν ζωτικούς όχι μόνο οικονομικούς, αλλά και κοινωνικοπολιτικούς τομείς. Οι οικονομικές απώλειες για χώρες και επιχειρήσεις, είναι τεράστιες, με τις αγορές να πλήττονται και να χάνουν επενδύσεις, αλλά και τη νομιμότητά τους. Μέσα από τις παράνομες δραστηριότητες, δημιουργείται ταυτόχρονα ένας φαύλος κύκλος διαφθοράς που περιλαμβάνει εγκληματικές δραστηριότητες, βία, ακόμη και τρομοκρατία. Η αυξημένη αυτή αστάθεια μεταφέρεται και στους πολίτες, όπου εκτίθενται σε διάφορων μορφών κινδύνους και στερούνται με τη σειρά τους οικονομικών κερδών. Επικίνδυνο επίσης είναι και το γεγονός συχνά συναντάμε την πεποίθηση ότι οι παράνομες δραστηριότητες αποτελούν μέσω διαβίωσης, ειδικά για χώρες της Αφρικής όπου οι βιώσιμες νόμιμες ευκαιρίες στην οικονομία, είναι περιορισμένες (OECD, 2018). Το παράνομο εμπόριο απειλεί τη βιώσιμη ανάπτυξη και εμποδίζει τις ορθές και ανοιχτές αγορές να φτάσουν στο απόγειο των δυνατοτήτων τους και του οικονομικού κέρδους, αμφισβητώντας και απειλώντας παράλληλα την κρατική κυριαρχία. Τα εθνικά έσοδα όπου στοχεύουν στην ανάπτυξη υπονομεύονται, όπως και η ικανότητα για πιθανές επενδύσεις (Mashiri & Sebele-Mprofu, 2015). Εκτιμάται πως οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής έχουν χάσει 1,3 τρισεκατομμύρια δολάρια μέσα από το παράνομο εμπόριο από τη δεκαετία του 1980, αποτελώντας ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα για την οικονομική ανάπτυξη των χωρών. Καθώς οι χώρες και οι οικονομικές τους δραστηριότητες αναπτύσσονται, η ανάγκη για

αυξημένη επίβλεψη μεγαλώνει. Διαπιστώνεται πως η υψηλή φορολογία και ο πληθωρισμός, αυξάνουν τις παράνομες χρηματοοικονομικές ροές, γεγονός που μαρτυρά την ανάγκη για ένα ασφαλέστερο και ευνοϊκότερο φορολογικό περιβάλλον. Αποτελεσματικές, καθολικές για όλες τις χώρες πολιτικές, πρέπει να εφαρμοστούν άμεσα για τον περιορισμό του φαινομένου και όλων των καταστροφικών επιπτώσεων που συνεπάγεται (Signé et al., 2020).

6.2.3 *Energy price shock* – Απότομες μεταβολές στις τιμές των πηγών ενέργειας (E1)

Οι βασικές πηγές ενέργειας, αποτελούν ένα πολύτιμο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας και οικονομίας. Οι τιμές του πετρελαίου, του άνθρακα και του φυσικού αερίου, όπου αποτελούν καίριες πηγές ενέργειας για τις οικονομίες, απασχολούν έντονα, καθώς οι απότομες και απρόσμενες αλλαγές στην τιμή τους, μπορούν ακόμη και να καταστρέψουν μια οικονομία (Kilian, 2016). Πέρα από λίγους εξαγωγείς πετρελαίου, η υποσαχάρια Αφρική έχει πολλές χώρες οι οποίες εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις εισαγωγές πετρελαίου και είναι εξαιρετικά ευάλωτες στις μεταβολές των τιμών. Έχουν το υψηλότερο εξωτερικό χρέος ως προς το ΑΕΠ και το χαμηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα, με αποτέλεσμα η οποιαδήποτε κρίση να έχει καταστρεπτικές οικονομικές επιπτώσεις (Bacon & Mattar, 2005). Έρευνες αποδεικνύουν πως η αύξηση των τιμών στις πηγές ενέργειας σχετίζεται αρνητικά με την ανάπτυξη και την οικονομική ευημερία. Οδηγεί σε μείωση της παραγωγής και αύξηση του πληθωρισμού και της ανεργίας, αποτελώντας ένα φαινόμενο που θέτει σε κίνδυνο όχι μόνο την οικονομία των χωρών, αλλά και την ευρύτερη πρόοδο και ευημερία κοινωνίας και πολιτών.

7. Συμπεράσματα

Οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, τις τελευταίες δεκαετίες έχουν σημειώσει αξιοσημείωτη πρόοδο και ανάπτυξη και οι οικονομικές τους επιδόσεις έχουν αδιαμφισβήτητα βελτιωθεί. Το κατά κεφαλήν εισόδημα από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 έχει αυξηθεί αρμονικά με τον υπόλοιπο κόσμο και οι επιδόσεις της σε ζωτικούς οικονομικούς και κοινωνικοπολιτικούς τομείς, είναι ενθαρρυντικές συγκριτικά και με τις υπόλοιπες αναπτυσσόμενες χώρες ανά τον κόσμο.

Ορισμένα από τα προβλήματα και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ήπειρος, όπως η πείνα, οι ασθένειες, η φτώχεια, έχουν τις ρίζες τους στο παρελθόν και η αντιμετώπισή τους, όπως και η μη αυτόματη ταύτισή τους με την Αφρική, αποτελούν πραγματικά δύσκολο έργο, όχι όμως κατά πως φαίνεται και ανέφικτο. Από την άλλη, χάρη ακριβώς στην πρόοδο και την ανάπτυξη που βιώνουν πολλές χώρες, νέα προβλήματα και ανησυχίες, ίδια με αυτά που απασχολούν τον αναπτυσσόμενο κόσμο, έχουν έρθει στο προσκήνιο.

Μέσα σε τρεις περίπου δεκαετίες οι αλλαγές που βίωσαν πολλές χώρες ήταν θεμελιώδεις, με πυρήνα τους τον εκδημοκρατισμό. Η λήξη των εμφύλιων συγκρούσεων και οι ταχύτεροι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης, προετοίμασαν το έδαφος και άνοιξαν τον δρόμο για περεταίρω αλλαγές και την εφαρμογή

νέων πολιτικών με γνώμονα την ανάπτυξη και την διεκδίκηση μιας καλύτερης και ισάξιας θέσης στο διεθνές γίγνεσθαι. Υπήρξε μια σειρά παραγόντων που βοήθησαν ουσιαστικά στη μετάβαση των χωρών από το περιθώριο και τις βοήθησαν να προσελκύσουν το διεθνές ενδιαφέρον.

Η παρουσία ξένων ισχυρών δρώντων, όπως οι ΗΠΑ, η Κίνα και η Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και άλλων λιγότερο ισχυρών, αλλά αναπτυσσόμενων χωρών, όπως η Ινδία και η Βραζιλία, συνέβαλε δυναμικά στην διαδικασία ανέλιξης με πολλαπλά οφέλη σε πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, αλλά και πολιτιστικό επίπεδο. Η παρουσία τους και η επιθυμία για διατήρηση και ισχυροποίηση των δεσμών που δημιουργούνταν, επέφερε σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές σε ζωτικούς τομείς και υπογράμμισε την ανάγκη για αλλαγή και προσαρμογή στα δεδομένα του αναπτυσσόμενου κόσμου.

Εξαιρετικά θετικός υπήρξε και ο αντίκτυπος των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων όπου πέρα από πολύτιμη πηγή εσόδων, αποτέλεσαν και μέσο προώθησης τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, ενίσχυσαν τη βιομηχανοποίηση, τις εξαγωγές και δημιούργησαν πολλές νέες θέσεις εργασίας.

Πέρα από όλα αυτά οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής κρύβουν και στο εσωτερικό τους πολλά δυνατά στοιχεία και παράγοντες που συνέβαλλαν εξίσου στην εξέλιξή τους και μπορούν και μελλοντικά να την ενισχύσουν. Ο αξιοσημείωτος φυσικός πλούτος της ηπείρου αποτελεί ένα εξαιρετικά σημαντικό χαρτί, όπου την καθιστά πολύτιμη, της χαρίζει ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα και μπορεί να επιφέρει μεγάλα κέρδη. Η σύσταση του African Continental Free Trade Area (AfCFTA), αποτελεί επίσης ένα ισχυρότατο μέσο οικονομικής ανάπτυξης και υπό τις κατάλληλες προϋποθέσεις θα οδηγήσει σε μια βαθύτερη ολοκλήρωση της ηπείρου, θα μεταμορφώσει τις εγχώριες αγορές και θα βοηθήσει στην πολυπόθητη αιεφόρο ανάπτυξη. Επιπρόσθετα, έχοντας τον νεαρότερο πληθυσμό στον κόσμο, το μέλλον της ηπείρου κρύβει μεγάλες ευκαιρίες. Με τις κατάλληλες επενδύσεις στην υγεία και την παιδεία, οι χώρες μπορούν να αποκτήσουν δημογραφικό πλεονέκτημα, να αυξήσουν την παραγωγικότητα και να αφήσουν τη νέα γενιά ηγετών και επιχειρηματιών να τις οδηγήσουν στην ευημερία.

Το κύριο ερώτημα που γεννάται είναι κατά πόσο όλα τα προαναφερθέντα δεδομένα είναι σε θέση να καταστήσουν τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής έναν νέο δρώντα της παγκόσμιας οικονομίας. Ομολογουμένως η ηπειρος έχει ακόμα να διανύσει αρκετό δρόμο και να δράσει πολύ στοχευμένα και μεθοδικά, ώστε να καταφέρει να απαλλαγεί από σημαντικά προβλήματα που φέρει από το παρελθόν της.

Η φτώχεια, η πείνα, οι ασθένειες και η ελλιπής παιδεία, που δυστυχώς συναντώνται ακόμα σε ορισμένες περιοχές, επιβραδύνουν την ανάπτυξη και συχνά επισκιάζουν την πρόοδο και την εξέλιξη που αδιαμφισβήτητα έχει σημειωθεί, δημιουργώντας αμφιβολίες για το μέλλον και κάνοντας πολλούς μελετητές να αμφισβητούν τη δυναμική τους και την ευκαιρία τους να αποτελέσουν έναν ανερχόμενο δρώντα στην παγκόσμια οικονομία.

Οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής ως αναπτυσσόμενες οικονομίες, έχουν πλέον να αντιμετωπίσουν και άλλα σύγχρονα προβλήματα, παρόμοια με αυτά των αναπτυσσόμενων χωρών. Οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι, η κλιματική αλλαγή, η τρομοκρατία, οι επιθέσεις στον κυβερνοχώρο είναι ορισμένα από τα προβλήματα που απασχολούν έντονα και απαιτούν την προσοχή και την ενδεδειγμένη δράση των κυβερνήσεων για τον περιορισμό ή την εξάλειψή τους. Επιπρόσθετα η πανδημία του COVID-19, ήρθε πρόσφατα να προστεθεί στις ήδη υπάρχουσες προκλήσεις και να μειώσει ορισμένους δείκτες ανάπτυξης.

Τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας, ειδικότερα στον νεανικό πληθυσμό, ο κίνδυνος και ο φόβος για απότομες μεταβολές στις τιμές των πηγών ενέργειας, όπως και το εκτεταμένο παράνομο εμπόριο, είναι ορισμένοι παγκόσμιοι οικονομικοί κίνδυνοι, όπου απειλούν ισχυρά και την Αφρική.

Όσο όμως οι κοινωνίες προχωρούν, οι χώρες αναπτύσσονται και αλληλοεπιδρούν σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, κίνδυνοι και προκλήσεις θα υπάρχουν πάντα στο προσκήνιο. Παγκοσμίως υπάρχουν πολύ ισχυροί δρώντες που αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα με αυτά της Αφρικής και συχνά σε ακόμη μεγαλύτερη κλίμακα. Η υποσαχάρια Αφρική έχει ήδη κατακτήσει πολλά και με τις κατάλληλες μεταρρυθμίσεις, εκμεταλλευόμενη το συγκριτικό της πλεονέκτημα σε διάφορους τομείς απέναντι σε άλλους δρώντες, τη νέα γενιά επιστημόνων και ηγετών που διαθέτει στο δυναμικό της, και μένοντας πιστή και συνεπής στους στόχους που έχει θέσει για αειφόρο ανάπτυξη, μπορεί να συνεχίσει να εκπλήσσει και κυρίως να ανέρχεται. Θα ήταν ίσως ουτοπικό και επιπόλαιο να σκεφτεί κανείς πως η ανάδειξή της σε έναν νέο δρώντα της παγκόσμιας οικονομίας μπορεί να επιτευχθεί ταχέως και ανεμπόδιστα. Υπό προϋποθέσεις όμως, με τις κατάλληλες πολιτικές και υπό αποφασιστική και εμπνευσμένη ηγεσία, οι δρόμοι ευκαιριών και ανάπτυξης που έχουν ανοιχθεί μπροστά της, δεν είναι εύκολο να κλείσουν. Αντιθέτως, όλα τα πλεονεκτήματα, οι ευκαιρίες και οι προοπτικές της, μπορούν να επεκταθούν περαιτέρω και να αποτελέσουν τη δίοδο για την επί αιώνες επιθυμητή ανάπτυξη και κατάκτηση μιας ισχυρής θέσης στον παγκόσμιο πολιτικό και οικονομικό χάρτη.

Κατάλογος πηγών

1. Abrego, M. L., Amado, M. A., Guroy, T., Nicholls, G. P., & Perez-Saiz, H. (2019). *The African Continental Free Trade Agreement: Welfare Gains Estimates from a General Equilibrium Model*. International Monetary Fund.
2. Acquah, M., & Kiggundu, M. N. (2017). Prospects and Challenges in Managing Africa's Future: An Introduction. *Africa Journal of Management*, 3(1), 1–6.
<https://doi.org/10.1080/23322373.2017.1304136>
3. Adeniyi, P. A. (2016). *Climate change induced hunger and poverty in Africa*. 5, 14.
4. Adeola, O., Boso, N., Osabutey, E. L. C., & Evans, O. (2020). *Foreign Direct Investment and Tourism Development in Africa*. Cognizant Communication Corporation.
<https://doi.org/10.3727/108354220X15957702910144>
5. Adésinà, J. (2016). *Inequality in sub-Saharan Africa: Dimensions and drivers—UNESCO Digital Library*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245946>
6. AFD. (2019). *By 2050, More Than Half of Africa's Population Will be under 25 Years Old*.
<https://www.afd.fr/en/actualites/2050-more-half-africas-population-will-be-under-25-years-old>
7. African Development Bank. (2018). *Jobs for Youth in Africa - Catalyzing youth opportunity across Africa*. https://afdb-org.kr/wp-content/uploads/2018/02/Bottom_3_English.pdf
8. African Development Bank. (2019). *Climate Change in Africa*. African Development Bank - Building Today, a Better Africa Tomorrow; African Development Bank Group.
<https://www.afdb.org/en/cop25/climate-change-africa>
9. Al Jazeera. (2018). *Mapping Africa's natural resources*.
<https://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2016/10/mapping-africa-natural-resources-161020075811145.html>
10. Alden, C. (2005). China in Africa. *Survival*, 47(3), 147–164.
<https://doi.org/10.1080/00396330500248086>

11. Alves, A. (2013). Brazil in Africa: Achievements and challenges. *Emerging Powers in Africa, LSE IDEAS Special Report 16* (Pp. 37-44). https://www.academia.edu/7835725/Brazil_in_Africa_achievements_and_challenges
12. Alvi, H. (2019). Terrorism in Africa: The Rise of Islamist Extremism and Jihadism. *Insight Turkey, 21*(1), 111–132. JSTOR.
13. Amah, O. E. (2019). The New Face of Globalisation: Effects on Leadership in Africa. In O. E. Amah (Ed.), *Globalisation and Leadership in Africa: Developments and Challenges for the Future* (pp. 75–89). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-98764-4_6
14. Amankwah-Amoah, J., Egbetokun, A., & Osabutey, E. L. C. (2018). Meeting the 21st century challenges of doing business in Africa. *Technological Forecasting and Social Change, 131*, 336–338. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.01.006>
15. Anuoluwapo, D., Abdul-Wasi, M. B., & Edwin, I. (2018). South Africa's Inclusion in BRICS: Challenges and Prospects for Development in Africa. *International Journal of African Renaissance Studies - Multi-, Inter- and Transdisciplinarity, 13*(2), 27–41. <https://doi.org/10.1080/18186874.2018.1519373>
16. Appiah, E. K., Arko-Achemfuor, A., & Adeyeye, O. P. (2018). Appreciation of diversity and inclusion in Sub-Sahara Africa: The socioeconomic implications. *Cogent Social Sciences, 4*(1), 1521058. <https://doi.org/10.1080/23311886.2018.1521058>
17. Arbache, J. S., & Page, J. (2010). How Fragile Is Africa's Recent Growth? *Journal of African Economies, 19*(1), 1–24. <https://doi.org/10.1093/jae/ejp017>
18. Arkhangelskaya, A. A., & Shubin, V. (2013). *Russia's Africa Policy*. Africa Portal; South African Institute of International Affairs (SAIIA). <https://www.africaportal.org/publications/russias-africa-policy/>
19. Asongu, S. A., & Nwachukwu, J. C. (2017). The Impact of Terrorism on Governance in African Countries. *World Development, 99*, 253–270. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.05.023>
20. Asuelime, T. (2018). The pros of South Africa's membership of BRICS: A re-appraisal. *Journal of African Union Studies, 7*, 129–150. <https://doi.org/10.31920/2050-4306/2018/v7n1a7>

21. Bacon, R., & Mattar, A. (2005). *The vulnerability of African countries to oil price shocks: Major factors and policy options : the case of oil importing countries*. Undefined. [/paper/The-vulnerability-of-African-countries-to-oil-price-Bacon-Mattar/5e63e879c74817e616cab753140228fba8043720](#)
22. Bada, M., von Solms, B., & Agrafiotis, I. (2019). *Reviewing National Cybersecurity Awareness in Africa: An Empirical Study*. <https://doi.org/10.17863/CAM.40856>
23. Bagayoko, N., & Gibert, M. V. (2009). The European Union in Africa: The linkage between security, governance and development from an institutional perspective. *Journal of Development Studies*, 45(5), 789–814. <https://doi.org/10.1080/00220380802582312>
24. Balima, B. (2019). *How Africa's free-trade zone will provide an economic boom*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2019/07/africas-free-trade-zone-economic-boom/>
25. Bandar, H. (2020). *The children's continent: Keeping up with Africa's growth*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2020/01/the-children-s-continent/>
26. Bangkok Post, B. P. P. C. (2017). China's road to growth in Africa. *Bangkok Post*. <https://www.bangkokpost.com/business/1372023/chinas-road-to-growth-in-africa>
27. Barton, M. B., & Men, P. J. (2013). *China and the European Union in Africa: Partners or Competitors?* Ashgate Publishing, Ltd.
28. Benfratello, L., D'Ambrosio, A., & Sangrigoli, A. (2019). *International Investment Agreements and FDI inflows in Africa*. 14.
29. Besada, H., Winters, K., Besada, H., & Tok, E. (2013). South Africa in the BRICS: Opportunities, challenges and prospects. *Africa Insight*, 42(4), 1–15.
30. Betcherman, G., & Khan, T. (2018). Jobs for Africa's expanding youth cohort: A stocktaking of employment prospects and policy interventions. *IZA Journal of Development and Migration*, 8(1), 13. <https://doi.org/10.1186/s40176-018-0121-y>
31. Bezuidenhout, H., & Grater, S. (2016). *The dimensions of FDI in the tourism sector in Africa*. <https://doi.org/10.19030/jabr.v32i4.9724>

32. Bickton, F. M. (2016). Climate change as the biggest threat to public health in southern Africa and measures to reduce its impacts. *Malawi Medical Journal*, 28(2), 70–72.
33. Bragina, E. A. (2019). *India – Africa: Trade and Investments in the 21st Century* (Text.Serial.Journal No. 0). *Контурь Глобальных Трансформаций: Политика, Экономика, Право*. <https://doi.org/undefined>
34. Campbell, J. (2019). *Unpacking Africa’s 2019 GDP Growth Prospects*. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/blog/unpacking-africas-2019-gdp-growth-prospects>
35. CENTRE, T. T. L. (2020a). *African Continental Free Trade Area (AfCFTA) Legal Texts and Policy Documents*. Tralac. <https://www.tralac.org/resources/our-resources/6730-continental-free-trade-area-cfta.html>
36. CENTRE, T. T. L. (2020b). *Status of AfCFTA Ratification*. Tralac. <https://www.tralac.org/resources/infographic/13795-status-of-afcfta-ratification.html>
37. CENTRE, T. T. L. (2020c). *COVID-19 to curtail FDI flows to Africa in 2020: How to mitigate the effects in the long-term?* Tralac. <https://www.tralac.org/blog/article/14720-covid-19-to-curtail-fdi-flows-to-africa-in-2020-how-to-mitigate-the-effects-in-the-long-term.html>
38. Cevik, S., & Ricco, J. (2020). Shock and awe? Fiscal consequences of terrorism. *Empirical Economics*, 58(2), 723–748. <https://doi.org/10.1007/s00181-018-1543-3>
39. Chakrabarti, S., & Ghosh, I. (2014). FDI in Africa: A Comparison of the Indian and Chinese Experience. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, <http://www.sciencedirect.com/science/journal/18770428/157>. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.11.038>
40. Chancel, L., Cogneau, D., Gethin, A., & Myczkowski, A. (2019). *Income inequality in Africa, 1990-2017*. 7.
41. Chirinda, G. (2019). *Africa is creating one of the world’s largest single markets. What does this mean for entrepreneurs?* World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2019/05/AfCFTA-africa-continental-free-trade-area-entrepreneur/>

42. Chouliaras, A., Petropoulos, S., Χουλιάρης, Α., & Πετρόπουλος, Σ. (2015). *Η Αφρική και οι άλλοι*. <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2377>
43. Christiaensen, L., & Hill, R. (2019). Poverty in Africa. In Luc Christiaensen & Ruth Hill (Eds.), *Accelerating Poverty Reduction in Africa* (Vol. 1–0, pp. 33–50). The World Bank. https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1232-3_ch1
44. Christie, I., Fernandes, E., Messerli, H., & Twining-Ward, L. (2014). *Tourism in Africa: Harnessing Tourism for Growth and Improved Livelihoods*. The World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0190-7>
45. Cloete, K. (2019). *Africa is launching AfCFTA, the world's largest free trade area—But these are the stumbling blocks*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2019/09/africa-just-launched-the-world-s-largest-free-trade-area/>
46. Collier, P. (2008). Paths of Progress in Africa. *World Policy Journal*, 25(3), 203–210. JSTOR.
47. Cook, N., Arieff, A., Blanchard, L. P., Williams, B. R., & Husted, T. F. (2017). *Sub-Saharan Africa: Key Issues, Challenges, and U.S. Responses*. 33.
48. Cotton, L., & Ramachandran, V. (2001). *Foreign direct investment in emerging economies: Lessons from sub-Saharan Africa* (Working Paper No. 2001/82). WIDER Discussion Paper. <https://www.econstor.eu/handle/10419/53028>
49. Custers, R., & Matthysen, K. (2009). *Africa's natural resources in a global context*. 88.
50. de Freitas, M. V. (2016). *Brazil and Africa: Historic Relations and Future Opportunities*. German Marshall Fund of the United States; JSTOR. <https://www.jstor.org/stable/resrep18811>
51. Diawara, B., Munthali, T. C., & Nantchouang, R. (2020). Capacity Imperatives for the Realization of the African Continental Free Trade Area: Issues and Policy Options. In S. O. Oloruntoba (Ed.), *Pan Africanism, Regional Integration and Development in Africa* (pp. 77–96). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-34296-8_5
52. European Commission. (2020). *EU paves the way for a stronger partnership with Africa*. European Commission - European Commission. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_373

53. Fidan, H., & Aras, B. (2010). *The Return of Russia-Africa Relations*. 52, 22.
54. Fioramonti, L. (2009). *African Perceptions of the European Union: Assessing the Work of the EU in the Field of Democracy Promotion and Peacekeeping* (SSRN Scholarly Paper ID 2100508). Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2100508>
55. Fleming, S. (2019). *These are the 5 biggest risks facing sub-Saharan Africa this year*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2019/09/economic-growth-sub-saharan-africa-challenges-risks/>
56. Fosu, G. (2019). Government Expenditure and Unemployment: Empirical Investigation of Sub-Saharan African (SSA) Countries. *Masters Theses*. <https://thekeep.eiu.edu/theses/4573>
57. Gates, B. (2018). *The world's youngest continent*. Gatesnotes.Com. Retrieved September 1, 2020, from <https://www.gatesnotes.com/Development/Africa-the-Youngest-Continent>
58. Ghanem, H. (2018). *Youth Key to Strengthening Africa's Future*. World Bank. <https://www.worldbank.org/en/news/opinion/2018/09/06/youth-key-to-strengthening-africas-future>
59. Gouvea, R., Kapelianis, D., & Li, S. (2020). Fostering intra-BRICS trade and investment: The increasing role of China in the Brazilian and South African economies. *Thunderbird International Business Review*, 62(1), 17–26. <https://doi.org/10.1002/tie.22098>
60. Gurjar, S. (2018). Tom Young (ed.). 2015. Readings in the International Relations of Africa. *African Studies Quarterly*, 17(4), 155–157.
61. Gyimah-Brempong, K. (2002). Corruption, economic growth, and income inequality in Africa. *Economics of Governance*, 3(3), 183–209. <https://doi.org/10.1007/s101010200045>
62. Gyimah-Brempong, K., & Kimenyi, M. S. (2013). *Youth Policy and the future of african development*. 44.
63. Hanson, S. (2009). *Corruption in Sub-Saharan Africa*. 4.
64. Harrison, P. (2014). *South Africa in the BRICS* (SSRN Scholarly Paper ID 2517483). Social Science Research Network. <https://papers.ssrn.com/abstract=2517483>

65. Haugen, H. Ø. (2013). China's recruitment of African university students: Policy efficacy and unintended outcomes. *Globalisation, Societies and Education*, 11(3), 315–334. <https://doi.org/10.1080/14767724.2012.750492>
66. IEA. (2014). *World Energy Outlook – Topics*. IEA. <https://www.iea.org/topics/world-energy-outlook>
67. IMF. (2018a). *IMF Sets Out Policy Steps to Reduce Vulnerabilities and Raise Sub-Saharan Africa's Medium-Term Growth*. IMF. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2018/05/08/pr18161-imf-sets-out-policy-steps-to-reduce-vulnerabilities-and-raise-sub-saharan-africa>
68. IMF. (2018b). *External Risks Threaten Sub-Saharan Africa's Steady Recovery*. IMF. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2018/10/09/NA101118-external-risks-threaten-sub-saharan-africas-steady-recovery>
69. IMF. (2020a). *Real GDP Growth Annual percent change*. https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_R_PCH@AFRREO
70. IMF. (2020b). *World Economic Outlook (October 2020)—Real GDP growth*. https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO
71. International Energy Agency. (2014). *Africa Energy Outlook—A Focus on Energy Prospects in Sub Saharan Africa*. ICA. <https://www.icafrica.org/en/knowledge-hub/article/africa-energy-outlook-a-focus-on-energy-prospects-in-sub-saharan-africa-263/>
72. Jayne, T. S., Chamberlin, J., & Benfica, R. (2018). Africa's Unfolding Economic Transformation. *The Journal of Development Studies*, 54(5), 777–787. <https://doi.org/10.1080/00220388.2018.1430774>
73. Kambela, L. (2019). Terrorism in Africa. *ACCORD*. <https://www.accord.org.za/conflict-trends/terrorism-in-africa/>
74. Kilian, L. (2016). Energy Price Shocks. In *The New Palgrave Dictionary of Economics* (pp. 1–12). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/978-1-349-95121-5_3008-1

75. Kimeria, C. (2019). *Africa's tourism industry is second fastest growing in world—Quartz Africa*. <https://qz.com/africa/1717902/africas-tourism-industry-is-second-fastest-growing-in-world/>
76. K'alant'aryan, S., McMahon, S., European Commission, & Joint Research Centre. (2020). *Covid-19 and remittances in Africa*. <https://data.europa.eu/doi/10.2760/86710>
77. Leke, A., & Signé, L. (2009). *Spotlighting opportunities for business in Africa and strategies to succeed in the world's next big growth market*. 20.
78. Liu, A., & Tang, B. (2018). US and China aid to Africa: Impact on the donor-recipient trade relations. *China Economic Review*, 48, 46–65. <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2017.10.008>
79. Lumbila, K. N. (2005). *What makes FDI work? A panel analysis of the growth effect of FDI in Africa*.
80. Mangu, A. M. B. (2008). State reconstruction, leadership legitimacy and democratic governance in Africa. *Politeia*, 27(2), 1–24.
81. Mashiri, E., & Sebele-Mpofu, F. Y. (2015). *Illicit trade, economic growth and the role of Customs: A literature review*. 9(2), 13.
82. Mattes, R., Dulani, B., & Gyimah-Boadi, E. (2016). *Africa's Growth Dividend? Lived Poverty Drops Across Much of the Continent*. Africa Portal; Afrobarometer. <https://www.africaportal.org/publications/africas-growth-dividend-lived-poverty-drops-across-much-of-the-continent/>
83. May, J. F., & Turbat, V. (2017). The demographic dividend in Sub-Saharan Africa: Two issues that need more attention. *Journal of Demographic Economics*, 83(1), 77–84. <https://doi.org/10.1017/dem.2016.21>
84. Mbaku, J. M. (2010). *Corruption in Africa: Causes, Consequences, and Cleanups*. Lexington Books.
85. Mbaku, J. M., & Ihonvbere, J. O. (2018). *Multiparty Democracy and Political Change: Constraints to Democratization in Africa*. Routledge.
86. McDade, B. E., & Spring, A. (2005). The 'new generation of African entrepreneurs': Networking to change the climate for business and private sector-led development.

<https://doi.org/10.1080/0898562042000310714>

87. McMillan, M. S., & Harttgen, K. (2014). *What is driving the “African Growth Miracle”?* (Working Paper No. 20077; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w20077>
88. Mishra, A. (2018). *The African Continental Free Trade Area and Its Implications for India-Africa Trade*. Observer Research Foundation.
89. Mlachila, M., Jidoud, A., Newiak, M., Radzewicz-Bak, B., & Takebe, M. (2016). *Financial Development in Sub-Saharan Africa: Promoting Inclusive and Sustainable Growth*. Financial Development in Sub-Saharan Africa: Promoting Inclusive and Sustainable Growth; International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9781475532401.087.A001>
90. Modi, R., & Pinto, A. (2012). Why is South Africa a BRIC? *Gateway House*. <https://www.gatewayhouse.in/why-south-africa-bric/>
91. Morisset, J. (1999). *Foreign Direct Investment in Africa: Policies Also Matter*. The World Bank. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-2481>
92. Moti, U. G. (2019). Africa’s Natural Resource Wealth: A Paradox of Plenty and Poverty. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 6(7), 483–504. <https://doi.org/10.14738/assrj.67.6814>
93. Motsi, S., Ajuwon, O. S., & Ntim, C. (2018). Bank competition in Sub-Saharan African countries: Has anything changed in the light of 2007-2008 global financial crisis? *SPOUDAI - Journal of Economics and Business*, 68(1), 59–83.
94. Muhammad Al Amine, M. A. B. (2016). The Rise of Global Interest in Africa. In M. A. B. Muhammad Al Amine (Ed.), *Islamic Finance and Africa’s Economic Resurgence: Promoting Diverse and Localized Investment* (pp. 245–286). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-28835-2_7
95. Myers, J. (2019). *19 of the world’s 20 youngest countries are in Africa*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2019/08/youngest-populations-africa/>

96. Nelson, F. (2012). *Community Rights, Conservation and Contested Land: The Politics of Natural Resource Governance in Africa*. Routledge.
97. Newman, C., Page, J., Rand, J., Shimeles, A., Söderbom, M., & Tarp, F. (2020). Linked-in by FDI: The Role of Firm-Level Relationships for Knowledge Transfers in Africa and Asia. *The Journal of Development Studies*, 56(3), 451–468. <https://doi.org/10.1080/00220388.2019.1585813>
98. Obeng-Odoom, F. (2020). The African Continental Free Trade Area. *American Journal of Economics and Sociology*, 79(1), 167–197. <https://doi.org/10.1111/ajes.12317>
99. Odularu, G. (2020). Strengthening the Future of US—Africa Trade and Business Relations. In G. O. A. Odularu, M. Hassan, & M. A. Babatunde (Eds.), *Fostering Trade in Africa: Trade Relations, Business Opportunities and Policy Instruments* (pp. 171–181). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-36632-2_8
100. Odusola, A. (2017a). Fiscal Space, Poverty and Inequality in Africa. *African Development Review*, 29(S1), 1–14. <https://doi.org/10.1111/1467-8268.12229>
101. Odusola, A. (2017b). *Fiscal Policy, Redistribution and Inequality in Africa* (SSRN Scholarly Paper ID 3101766). Social Science Research Network. <https://papers.ssrn.com/abstract=3101766>
102. OECD. (2018). *Illicit Financial Flows: The Economy of Illicit Trade in West Africa*. OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264268418-en>
103. Oğultürk, M. C. (2017). *Russia's Renewed Interests in the Horn of Africa As a Traditional and Rising Power*.
104. Opoku, E. E. O., Ibrahim, M., & Sare, Y. A. (2019). Foreign Direct Investment, Sectoral Effects and Economic Growth in Africa. *International Economic Journal*, 33(3), 473–492. <https://doi.org/10.1080/10168737.2019.1613440>
105. Opong-Amoako, W. (2018). *How to Succeed in the African Market: A Guide for the 2020s for Businesspeople and Investors*. Penguin Random House South Africa.
106. Oqubay, A., & Lin, J. Y. (2019). *China-Africa and an Economic Transformation*. Oxford University Press.

107. OSAA. (n.d.). *Youth Empowerment | Office of the Special Adviser on Africa, OSAA*. Retrieved August 30, 2020, from <https://www.un.org/en/africa/osaa/peace/youth.shtml>
108. Pallotti, A. (2018). *The European Union and Africa: Depoliticised Development and the Elusive Quest for Democracy and Security* (SSRN Scholarly Paper ID 3293305). Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3293305>
109. Perlotto, S. (2019). *Africa's Future: Youth and the Data Defining Their Lives – Population Reference Bureau*. <https://www.prb.org/africas-future-youth-and-the-data-defining-their-lives/>
110. Petropoulos, S. (2015). Opportunities, Challenges and Prospects of South Africa in the BRICS. In M. Rewizorski (Ed.), *The European Union and the BRICS: Complex Relations in the Era of Global Governance* (pp. 161–180). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-19099-0_10
111. Rees, M. (2018). *Africa education: The future of the fastest-growing continent*. Medium. <https://medium.com/eib-connect/africa-education-the-future-of-the-fastest-growing-continent-f423a7bae8cc>
112. Renard, M.-F. (2011). China's Trade and FDI in Africa. In *Working Paper Series* (No. 297; Working Paper Series). African Development Bank. <https://ideas.repec.org/p/adb/adbwps/297.html>
113. Roussi, A. (2019). *Africa has emerged as a major partner in China's Belt and Road Initiative, and that is paying dividends for science on the continent. 2.*
114. Sachs, J. D., & Warner, A. M. (2001). The curse of natural resources. *European Economic Review*, 45(4), 827–838. [https://doi.org/10.1016/S0014-2921\(01\)00125-8](https://doi.org/10.1016/S0014-2921(01)00125-8)
115. Saygili, M., Peters, R., & Knebel, C. (2018). African Continental Free Trade Area: Challenges and Opportunities of Tariff Reductions. In *UNCTAD Blue Series Papers* (No. 82; UNCTAD Blue Series Papers). United Nations Conference on Trade and Development. <https://ideas.repec.org/p/unc/blupap/82.html>
116. SCHEIPERS, S., & Sicurelli, D. (2008). Empowering Africa: Normative power in EU-Africa relations. *Journal of European Public Policy*, 15. <https://doi.org/10.1080/13501760801996774>

117. Selassie, A. A. (2020a). *Africa's Hour of Need*. IMF. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/05/22/vc-africa-s-hour-of-need>
118. Selassie, A. A. (2020b). *Transcript of the Press Conference on the Regional Economic Outlook Update for Sub-Saharan Africa*. IMF. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/06/29/tr062920-transcript-press-conference-reo-update-sub-saharan-africa>
119. Sesay, B., Yulin, Z., & Wang, F. (2018). Does the national innovation system spur economic growth in Brazil, Russia, India, China and South Africa economies? Evidence from panel data. *South African Journal of Economic and Management Sciences*, 21(1), 1–12. <https://doi.org/10.4102/sajems.v21i1.1647>
120. Shen, W. (2020). China's role in Africa's energy transition: A critical review of its intensity, institutions, and impacts. *Energy Research & Social Science*, 68, 101578. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101578>
121. Shinn, D. H. (2019). *China's Economic Impact on Africa*. Oxford Research Encyclopedia of Politics. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.831>
122. Signé, L., Sow, M., & Madden, P. (2020). *Illicit Financial Flows in Africa: Drivers, Destinations, and Policy options*. Africa Portal; Brookings Institution. <https://www.africaportal.org/publications/illicit-financial-flows-africa-drivers-destinations-and-policy-options/>
123. Signé, L., & Ven, C. V. der. (2019). *Keys to Success for the AfCFTA Negotiations*. Africa Portal; Brookings Institution. <https://www.africaportal.org/publications/keys-success-afcfta-negotiations/>
124. Simo, R. Y. (2020). Trade in Services in the African Continental Free Trade Area: Prospects, Challenges and WTO Compatibility. *Journal of International Economic Law*, 23(1), 65–95. <https://doi.org/10.1093/jiel/jgz031>
125. Slater, C. (2020). Covid-19: Africa under cyber-attack. *Bedfordview Edenvale News*. <https://bedfordviewedenvalenews.co.za/451847/covid-19-africa-under-cyber-attack/>

126. Solomon, H. (2015). *Terrorism and Counter-Terrorism in Africa: Fighting Insurgency from Al Shabaab, Ansar Dine and Boko Haram*. Springer.
127. Tröster, B., Arnim, R. von, Staritz, C., Raza, W., Grumiller, J., & Grohs, H. (2020). Delivering on Promises? The Expected Impacts and Implementation Challenges of the Economic Partnership Agreements between the European Union and Africa. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 58(2), 365–383. <https://doi.org/10.1111/jcms.12923>
128. UNESCO. (2016). *Education in Africa*. <http://uis.unesco.org/en/topic/education-africa>
129. UNESCO, Council, I. S. S., & Studies, U. of S. (UK) I. of D. (2016). *World social science report, 2016: Challenging inequalities; pathways to a just world*. UNESCO Publishing.
130. van Dijk, M. P. (2009). *The New Presence of China in Africa*. Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.5117/9789089641366>
131. Witschge, L. (2018). *African Continental Free Trade Area: What you need to know*. <https://www.aljazeera.com/news/2018/03/african-continental-free-trade-area-afcfta-180317191954318.html>
132. World Bank Group. (2019). *Foreign direct investment, net inflows (% of GDP)—Sub-Saharan Africa | Data*. <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=ZG>
133. Xing, L., & Farah, A. O. (2016). *China-Africa Relations in an Era of Great Transformations*. Routledge.
134. Zallé, O. (2019). Natural resources and economic growth in Africa: The role of institutional quality and human capital. *Resources Policy*, 62, 616–624. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2018.11.009>
135. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2020). *Ενίσχυση της εταιρικής σχέσης ΕΕ-Αφρικής*. Ευρωπαϊκή Επιτροπή - European Commission. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/international-cooperation/africa/eu-africa-partnership_el
136. Πατρικάκος, Γ. (2017). *Η πολιτική οικονομία της ενεργειακής ασφάλειας της Κίνας: Οι επενδύσεις της στην αφρικανική ήπειρο*. <http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/handle/unipi/11057>
137. Χατζηαννίδης, Π. (2020). *Δράση δυνάμεων εκτός της περιφέρειάς τους: η διεθνής παρουσία της Ρωσίας στην Αφρική*. <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/23860>

